

"פלמ"ח או לבריגדה?" חדירת השיקול המפלגתי להכרעות בתנועות הנוער

תנועות הנוער, אשר פעלו בארץ בשנות הארבעים, צמחו כעשרים שנה קודם לכן בתקופה של משבר, שעיצב את אופיין. רעיונות בדבר תיקון האדם והחברה, השפעתם האקלים התרבותי הרומנטי והפציפיסטי באירופה, שעדיין הייתה שרויה תחת חוויות מלחמת העולם הראשונה, וחיקוי תנועת הנוער הגרמנית "החופשית", שהדגישה את עצמאותו של הנוער ואת איכויותיו, הוצגו כתחליף לסדרה של החברה המודרנית העירונית, כמו גם לאורח החיים היהודי המסורתי בגולה. אפילו "המחנות העולים" – תנועה ארצישראלית מובהקת של נוער בוגר תיכון – החלה דרכה כמרד וכמחאה נגד התרבות האזרחית, הבורגנית וההישגית, שרכשו הנערים בעירם, בבית ספרם ובמשפחתם. התקרבותן של תנועות הנוער במהלך שנות העשרים לרעיונותיה של תנועת הפועלים, כמו גם ההליכה בדרך ההגשמה החקלאית, נתפסו אף הן כהמשך רציף לשאיפת העצמאות של חברי התנועה ולרצונם לחולל תמורות בחייהם.¹

אך ביישוב, אשר אורחות חייו נקבעו עוד בשנות העשרים המוקדמות על פי אמות מידה פוליטיות מפלגתיות, נשקפה סכנה ממשית לעצמאותן של התנועות.² בתחילה ניסו חברי התנועה לשמור על מעמדן העצמאי. פנחס לוביאניקר (לבון), מנהיגה של "גורדוניה", כתב:

שללנו את התכונה של תנועת נוער מפלגתית בישראל, של "מפלגת ילדים" המשועבדת כולה למכונת המבוגרים ולדרכי המחשבה וההשגרה של הארגון

1. על ההצטרפות לתנועת הנוער בגולה, כמרד בבית ההורים ובבית הספר, ראה: מ. ויינרייך, דער וועג צו דער יידישער יוגענד, וילנה 1934, עמ' 247, 251. מתוך: ל.א. שריד, החלוץ ותנועות הנוער הפולין, תל אביב 1977, עמ' 223.

על משמעות ההליכה לעבודה החקלאית במחנות העולים, ראה: י. כבשנה (עצמון), "מהגימנסיה לעבודה חקלאית", מתוך: י. כפכפי (עורך), שנות המחנות העולים, חלק א', תל אביב 1974 (להלן: כפכפי), עמ' 38-44.

2. על אמות המידה הפוליטיות שקבעו את אורח החיים ביישוב עוד בשנות העשרים, ראה: י. שפירא, אחדות העבודה ההיסטורית, תל אביב 1975. על משמעות הכללית של תהליך הפוליטיזציה של החברה, ראה: R.M. Hartwell, *The Politicization of Society*, Indianapolis 1979

המפלגתי. מעל לכל העמדנו את האוטונומיה הרוחנית של תנועתנו, את זכותה חובתה לבדוק אמיתות.³

גם לחברי המחנות העולים שימש היסוד התנועתי תחליף ליסוד המפלגתי, והעידה על כך אכזבתם של הצעירים, שהזמינו את מניה שוחט לספר להם על ארגון "השומר", אך זו ניצלה את ההזדמנות והשמיעה בפניהם דברי תעמולה למפלגתה באותם ימים, מפלגת פועלי ציון שמאל.⁴

כך בימיה הראשונים של התנועה. אך בשנות הארבעים הפכה עצמאות תנועות הנוער לסיסמה ריקה למעשה מתוכן, שבעזרתה ניגחו הכוחות הפוליטיים זה את זה. כאשר בא בן גוריון לכינוס המחנות העולים כדי לשכנע את חברי התנועה ויצחק כפכפי בראשם, כי יתאחדו עם גורדוניה, ואלה סירבו בטענה, כי האיחוד יפגע בעצמאות תנועתם, השיב להם בן גוריון: "אינני מאמין בעצמאות של יצחקלה. הוא איננו כל כך עצמאי בתוך המחנות העולים." בן גוריון הטיח כלפי כפכפי, כי הוא קשור לארגון פוליטי, וגם ליגלג על כך, שהמדבר בשם עצמאות הנוער הוא כבן שלושים. בהמשך אמר: "המפעל הוא המתנך ולא הדיבורים שלכם על עצמאות הילדים בני העשר, ופחות מכל יתן יצחקלה להם להיות עצמאיים."⁵

בן גוריון צדק. תנועת המחנות העולים הייתה נתונה ברובה להשפעת הקיבוץ המאוחד. על יחסו של בן גוריון עצמו לרעיון עצמאותן של התנועות ניתן ללמוד מכוונתו להקים בשלהי שנת 1943 תנועת נוער חדשה, שתהיה נתונה להשפעת הרוב במפא"י. את מניעיו למעשה הסביר באמרו: "אני יוצא מהמצב הפרודקסלי שיש בתחומי המפלגה תנועות נוער אבל אין למפלגה תנועת נוער. אין נוער שהוא הנוער של המפלגה." באשר לעצמאותה של תנועת הנוער קבע בן גוריון בפסקנות: "זוהי בדותא. כל מסגרת של נוער כפופה למישהו. לאו דווקא לנוער." חבריו של בן גוריון לא מיהרו לאמץ את רעיונו. "תנועת נוער אינה מוקמת, היא נולדת," אמר יוסף שפרינצק. אך גם הוא הסכים, כי שתי התנועות הקשורות למפלגה, המחנות העולים וגורדוניה, זקוקות לפיקוח, ואף הציע להקים ועד מיוחד למטרה זו.⁶

כדי שלא להקדים את המאוחר יש לציין, כי המאבק הפנימי במפא"י בין הרוב לבין סיעה ב', החל עוד בשנות השלושים. אך בשלהי העשור ובתחילתן של שנות הארבעים הוא התפשט לשני תחומים מרכזיים: ביטחון ונוער. הנוער הארצישראלי החל להיתפס באותו זמן כקטגוריה חברתית בעלת ייחוד

3. דבריו של לוביאניקר, בתוך: א. מרגלית, תנועת הנוער גורדוניה - רעיון ואורח חיים, תל אביב 1986, עמ' 124.

4. כפכפי, עמ' 79.

5. פגישות, 8 בפברואר 1943, ארכיון בן גוריון (להלן: אב"ג).

6. מרכז מפא"י, 16 ביולי 1943, ארכיון מפלגת העבודה (להלן: אמ"ע).

משלה. הפסקת גלי העלייה ובתוך כך גם חסרונו של נוער "החלוצי" – שסיפק עד אז את עתודות כוח האדם לקיבוצים – הביאו לעלייה בחשיבותו. גם היעדר תגובה ממשית מצד ההנהגה ל"ספר הלבן" של מאי 1939, ומנגד תביעתו הקטגורית של הנוער ל"מעשים" תרמו להכרתו של הנוער המקומי בערך עצמו. לא בכדי כתב באותו זמן אהוביה מלכין, תוצר מובהק של הדור החדש וחבר המחנות העולים:

הנוער הארצישראלי לא יוכל להתכחש לגורל אשר יועד לו; לא יוכל להיות זר ומתנכר מן הצד בתוקף היותו בן הארץ הזאת, יודע את נופה מכיר את שביליה. [...] ספוג מילדות בדופק החלוצי הכיבושי המפעם בו, יכול הוא לשאת תפקיד מכריע בהתאבקות.⁷

במצב זה הפך הנוער למעין נכס, שהכדאיות הפוליטית שברכישתו הייתה רבה. וככל שהלך והחריף הריב הפוליטי בתוך מפא"י, כן ניסו הצדדים היריבים לגייס לצדם את תמיכתו של הנוער ולהבטיח בתוכו את השפעתם.

מתוך מחשבה דומה פעלו הצדדים גם ביחס למרכיב הביטחון. מאז המאורעות והמרד הערבי, ובעיקר לאחר פרוץ מלחמת העולם השנייה, הפך הביטחון למשאב שניתן לנצלו לצרכים פוליטיים, פנימיים וחיצוניים. הסוכנות היהודית התמהמהה יותר מחצי שנה לאחר פרוץ המלחמה וסירבה לאפשר גיוסם של ארצישראלים לצבא הבריטי, עד אשר נסללה הדרך להבטחת השפעתה על גיוסים אלה. עם הזמן התברר שההשהיה השתלמה, שכן הגיוסים הגבירו את מרותה על כלל היישוב.⁸ מזכירות הקיבוץ המאוחד, אשר חתרה אף היא להשפעה כלל יישובית, לא ראתה בגיוס לצבא הבריטי את דרכה. אף שעמדה בכל מכסות הגיוס שהוטלו עליה ורבים מחבריה – מי על דעת עצמו ומי על דעת התנועה – התגייסו לצבא, הפנתה המזכירות את מרצה לטיפולו של הפלמ"ח, שהוקם במאי 1941 והיה נתון מאז במשברים בלתי פוסקים.⁹

גולת הכותרת של תמיכת הקיבוץ המאוחד בפלמ"ח הייתה בישום רעיון שילוב העבודה במשק עם האימונים הצבאיים. הדגש על חלקה הראשון של הנוסחה סיפק את צרכיו הכלכליים של הקיבוץ, ואילו חלקה השני, שהיה פחות בחשיבותו מהראשון, סיפק את אלה מבין הצעירים שראו בפלמ"ח ביטוי

7. שדות, 26 במאי 1939.

8. י. גלבר, תולדות ההתנדבות, ירושלים תשמ"א, ב' (להלן: גלבר), עמ' 1-23.

9. על המשברים שבהם היה נתון הפלמ"ח, ראה: י. באואר, דיפלומטיה ומחתרת במדיניות הציונית, מרחביה 1963, עמ' 138-143.

- לאקטיביזם צבאי ופתרון ברוח הזמן לבעיותיה של הציונות.¹⁰ כשחזר בן גוריון מאמריקה באוקטובר 1942, לאחר היעדרות של כחמישה עשר חודש, הוא ניסה להשיג השפעה בתחומים אשר מעורבותו של הקיבוץ המאוחד בהם הייתה רבה. לא במקרה הפך עניין הנוער לנושא המרכזי במושב ועידת מפא"י בכפר ויתקין (אוקטובר 1942), שבה נחרץ למעשה גורל המפלגה לפילוג; אין ספק שגם כוונות פוליטיות הדריכו את בן גוריון, כאשר רצה באותו זמן להקים פלמ"ח חדש תחת זה הישן.¹¹
- שנת 1943 הייתה במובן זה שנה שבה ניסן שני הצדדים היריבים במפלגה להשליט את תפיסתם בענייני ביטחון. הרוב במפא"י השקיע את עיקר תמיכתו בגיוסים לצבא הבריטי, וסיעה ב' הפנתה את עיקר מרצה לפלמ"ח. הבדלים אלה הביאו להתפתחותו של ויכוח נוקב בשאלת העדיפויות בגיוס: האם לגייס לצבא הבריטי ולהשתתף במלחמה העולמית כהכנה לצבא העברי שבדרך; או לחילופין, להתרכז בהגנה על הארץ בלבד ולבצר את מה שכונה "כוחנו העצמי". הוויכוח, "במדים ובלא מדים", הוצג על ידי הצדדים כמחלוקת עקרונית בין שתי השקפות עולם שונות,¹² אך הוא לא היה כזה לאמיתו של דבר, שהרי מטרה אחת הייתה לכולם. וגם אם הסתייג הקיבוץ המאוחד בחצי פה מתכנית בילטמור, עשה כן, לא בשל התנגדותו ליעד שאליו חתרה – הקמת מדינה יהודית – אלא בעיקר משום שלא שותף בהכנתה, ומשום שהיא קירבה לדעתו את סכנת החלוקה.¹³
10. על מערכת השיקולים שהביאה לתמיכת הקיבוץ המאוחד בפלמ"ח ראה, למשל, פרוטוקול מועצת הקיבוץ המאוחד בנען, 21–23 באוגוסט 1943, ארכיון הקיבוץ המאוחד, אפעל (להלן: אק"מ).
- על העובדה שחלקה הראשון של הנוסחה היה חשוב מחלקה השני יעידו המחאות העזות והעזיבות הרבות לצבא הבריטי, שליוו או את מעבר הפלמ"ח לאורח החיים החדש של עבודה ואימונים. וראה: אורי בן-אליעזר, "הפלמ"ח כראי דורו – מקורות חברתיים להיווצרות התניה בין עליונות חברתית לנחיתות פוליטית", מדינה, ממשל ויחסים בינלאומיים, מס' 23 (1984), עמ' 29–49.
11. פרוטוקול ועידת כפר ויתקין, 25–29 באוקטובר 1942, אמ"ע.
- על משמעות כוונותיו של בן גוריון להקים פלמ"ח חדש, ראה: אורי בן-אליעזר, "קיבוץ שיש לו היסטוריון", זמנים, 24 (1987), עמ' 108–110.
12. על הוויכוח במישור האידיאולוגי, ראה: י. גלבר, "צבא סדיר מול מחתרת – הקמת הכוח הצבאי של היישוב היהודי במלחמת העולם השנייה", וכן א. ברנר, "במדים ובלא מדים – הקיבוץ המאוחד והגיוס לצבא הבריטי", קתדרה 13 (1975), עמ' 143–175.
13. ראה לעניין זה המחלוקת בין הקיבוץ המאוחד לשומר הצעיר בעניין תכנית בילטמור, כפי שבאה לידי ביטוי בישיבה משותפת בין סיעה ב' לשומר הצעיר לתיאום עמדות בהסתדרות, 2 במרס 1943, אק"מ 13/ה'.
- על הדעה, כי לא נוצרה חזית בין שני הצדדים בשל שלילת תכנית בילטמור, ראה גם: אניטה שפירא, ברל, תל אביב 1980, ב', עמ' 696–697.
- על תלונת הקיבוץ המאוחד, שלא שותף בתכנית בילטמור אשר הובאה לוועידת כפר ויתקין כעובדה מוגמרת, ראה: "דברי הודעה במפלגה", אוקטובר 1942, אק"מ 13/ה'.

את השמן לגלגליו אל הוויכוח הרעיוני סיפקה, אם כן, המחלוקת הפוליטית הפנימית, וזו התרחבה עד מהרה גם לשאלות שנגעו למצבו של "הנוער המאורגן". בשנות המלחמה הראשונות, וכיחוד החל מקיץ 1940 החלו בני הנוער להתגייס לצבא הבריטי, ובהתגייסות ראו את האתגר החלוצי של תקופתם. תנועות הנוער לא היו שותפות לדרך זו. אמנם הדיבורים הרמים על הצורך להגן על הארץ מילאו את חלל הצריפים שבהם התנהלו הדיונים התנועתיים, אך לאלה לא נילוו מעשים תואמים, והשמירה על המסגרת התנועתית הוצגה כבעלת חשיבות דומה להתגייסות לצבא.¹⁴ חשוב לציין, כי למעשה נאסר על חברי התנועות, במשך כל שנות המלחמה, להתגייס "על דעת עצמם". ואלה מביניהם שחפצו להתגייס, נאלצו להשלים עם מרות הכלל או לעזוב את התנועה.¹⁵

המושג "מרות הכלל" ביטא בעקיפין את רצונם של הגופים הפוליטיים ותנועות ההתיישבות שהיו מסונפות אליהם, ואלה דאגו תמיד, כי דעתם בנושאים העומדים על סדר היום תועבר לחברי התנועה. עקרונית שאפו הרוב והמיעוט במפא"י לשמור על נוער התנועות כרזרבה אנושית לקיבוצים השונים, שחסרו כוח אדם. אך הריב הפוליטי מנע מהם שלא לחשוך זה בכוונתו של זה, אפילו בעת שריחפה סכנה ממשית על הארץ מגייסותיו של רומל. כאשר ניסתה מזכירות הקיבוץ המאוחד לגשר בין התפקיד ההתיישבותי לצבאי באמצעות הפלמ"ח, לא עלה בידה במשך זמן ממושך לגייס לשורותיו את הכשרות התנועות ואת נערי התיכון. הדבר נבע מחששם של אנשי הרוב, כי מעשה זה יקנה יתרון פוליטי למיעוט, מה גם ששאיפתם הייתה כי בני הנוער יתגייסו דווקא לגדודים הארצישראליים שהוקמו אז במסגרת הצבא הבריטי.¹⁶

היו כמובן מניעים נוספים, שהקשו על חברי התנועות את הגיוס לצבא או לפלמ"ח, כמו למשל, נטייתם של החברים להיות "ביחד", נטייה שהתגייסות

14. למשל: דיון במחנות העולים בשם "התנועה בימי המלחמה", 21 במאי 1940, ארכיון מחנות העולים, אפעל (להלן: אמח"ע) חט' 3, מיכל 1, תיק 6.
  15. ראה, למשל, ההנחיה 16 מ' ביולי 1940 שאסרה על חברי השומר הצעיר להתגייס על דעת עצמם, ארכיון הקיבוץ הארצי (להלן: אק"א) 10.1.3 (3). על הדילמה בין הרצון האישי לבין מרות הכלל בתנועות הנוער, ראה הוויכוח סביב רצונו של אהוביה מלכין מהמחנות העולים להתגייס לצבא, ישיבת מזכירות המחנות העולים, 26 ביולי 1940, אמח"ע, חט' 3, מיכל 1, תיק 6; וסביב רצונו של דב ברגר (הררי) מהבחרות הסוציאליסטית להתגייס לצבא, ישיבת מזכירות המרכז של הבחרות הסוציאליסטית, 10 ביולי 1940, אמ"ע, 28/439N. בסופו של דבר התגייסו השניים, הראשון לפלמ"ח והשני לצבא.
  16. למשל, כישלונם של בני מרשק, שהיה בו זמנית גייס מטעם הפלמ"ח וחבר מזכירות הקיבוץ המאוחד, בשכנוע נערי התיכון והתנועות להתגייס לפלמ"ח, מזכירות הקיבוץ המאוחד, 14 בדצמבר 1942, אק"מ.
- על חששם של אנשי הרוב מכניסת ההכשרות לפלמ"ח ועל היות הגדודים לדעתם תחליף לכך, ראה: דיוני מזכירות מפא"י, 9 ו-16 בדצמבר 1942, אמ"ע.

העמידה בסכנה; או קשייהם לראות בצבאיות את האתגר הלאומי החדש המחליף את עבודת האדמה המסורתית, שבזכותה שמורה הייתה לתנועות, עד אז, מידה רבה של יוקרה. בנימוקים אלה השתמשו גם חברי ההכשרות, כאשר הסבירו מדוע סירבו להתגייס לפלמ"ח:

בראשונה היה סירוב. סירבנו להצטרף למסגרת, סירבנו להכיר בהקשר הפנימי שאינו ניתן להפרדה שבין הכשרה לאימונים בתקופתנו. לא בכדי סירבנו. [...] חששנו שקבוצה מגובשת בעלת הווי חיים של הכשרה ויחסי חברה שיתופיים יתערערו חיייה הקבועים תוך חיי המסגרת. חששנו מאוד מפגישה עם חברים בודדים הנושאים עמם את כל היתרונות והחסרונות של הבודד במסגרת כמסגרתנו, פן תדיח את חברנו ותשנה את דרכנו. לכן היה סירוב. הערכנו את המסגרת, החשבנוה, אך גרסנו חלוקת תפקידים, מעין: מי לנשק, מי למשק.¹⁷

אך בעיקרו של דבר היה זה הריב המפלגתי שמנע את התגייסותם של בוגרי התנועות, ובעטיו איבדו התנועות את מעמדן בנוער – שלא השלים עם יחסן לגיוס – ורבים מחברייהן עזבו והתגייסו מי לפלמ"ח ומי לצבא. ככל שהחריף הניגוד הפוליטי במפא"י, כן הלכה ונתקצרה הרתמה הפוליטית וחופש הפעולה שלו זכו התנועות הצטמצמו. פה ושם הושמעו נימות מצטדקות, למשל מפי אהוביה מלכין, שאמר: "אינני יכול להעלים את העובדה, כי יש קשר עמוק מאוד בינינו ובין המפלגה."¹⁸ אך דיבורים אלה לא יכלו להמעיס מערכה של ההשפעה הממשית, החד-סטרתית, שנוצרה בין המפלגות לתנועות. ובשנים 1944–1945 לא ניתן עוד לראות בתנועות הנוער גוף, אשר היסוד התנועתי שלו יכול להתייצב בהצלחה כנגד היסוד המפלגתי.¹⁹

בתנועת המחנות העולים לבשה הפוליטיזציה צורה של ויכוח סביב שאלות שנגעו לכלליות התנועה ולאיחוד תנועות הנוער, ומשנת 1942 התמקד הוויכוח יותר ויותר גם בשאלות אשר נגעו לתעסוקתם הביטחונית של הבוגרים. התפלגות דעותיהם של חברי התנועה בשאלת האוריינטציה בגיוס ובשאלת כניסת ההכשרות לפלמ"ח תאמה להפליא את הוויכוח הפנימי במפלגת האם. היו כאלה, וכפכפי בראשם, שהזדהו הזדהות מלאה עם מזכירות הקיבוץ המאוחד. על כן הציגו את ההליכה לפלמ"ח כצו השעה, כמהפכה של ממש, ואת המתנגדים

17. "עם ההצטרפות", עלון פלמ"ח, נובמבר-דצמבר 1944.

18. ילקוט, 8 בפברואר 1942.

19. על הפוליטיזציה של תנועות הנוער באותו זמן, ראה הוויכוח שהתנהל בכנס בנושא תנועות הנוער במאבק, בהשתתפות רפאל גת, אורי בן-אליעזר, אורי ברנר ומאיר פעיל, וכן הרצאותיהם של משתתפים אלה. אורנה מקובר ואסנת שירן (עורכות). תנועות נוער יהודי במאבק, בגולה ובארץ, אפעל 1986, עמ' 84–121.

לצעד זה שאלו: "האם אנו מחכים תמיד לצווים ממלכתיים?"²⁰ אך לחסידי הרוב במפא"י הייתה דעה שונה. הם, ומלכין בראשם, אימצו את הקו הפוליטי של הרוב במפא"י ושללו את כניסת הכשרות לפלמ"ח, וכך, בהגיע רגע ההכרעה, בכינוס הכשרות התנועה שנערך ביגור, לאחר שישראל אידלסון, מראשי הקיבוץ המאוחד, הפציר בצעירים להתגייס לפלמ"ח, ואילו אליהו גולומב טען בפניהם, כי הפלמ"ח איננו חוות הכל, היה מספר המצביעים בעד הצטרפות לפלמ"ח זהה למספר המתנגדים. כך הפכה הצבאיות יסוד, שבאמצעותו גויסו תנועות הנוער למאבק הפוליטי הפנימי. כך גם התחזקה המגמה אשר העידה על חוסר יכולתה של התנועה להציג עמדות עצמאיות בבעיות השעה.²¹

אף משנואשו אנשי הרוב במפלגה מלאחד בשנת 1943 את המחנות העולים עם גורדוניה, לא חדל בן גוריון לנהל מערכה בנדון.²² לאחר שטבנקין ומוזכירות הקיבוץ המאוחד התקשו לצרף לפלמ"ח הכשרות, שלא היו מזוהות עם תנועתם, הלך והסתמן הפילוג בתנועת המחנות העולים.²³ הפילוג היה בלתי נמנע, שהרי את תפקידה הלא פורמלי, כמכשיר המגויס לשירות פטרוניו הפוליטיים, לא מילאה התנועה המאוחדת המפוצלת הזאת, בהצלחה.

פעולתו של "העודף הפוליטי", אם להשתמש במושג הלקוח ממשנתו של מרטין בובר, הייתה מהירה ויעילה.²⁴ במועצה הארצית השלישית של התנועה הפוליטית החדשה, "התנועה לאחדות העבודה", דחה אהרון ציזלינג את האשמה, כי תנועתו מנסה להפוך את תנועת הנוער למכשיר בידיה, ולחבריו הציע: "אל נלחום אנחנו על כיבושה, נהדוף אחור את מלחמת הכיבוש של האחרים."²⁵ אך פעיליה של לאחדות העבודה לא הסתפקו בזאת, ולנוכח הקיפאון במצב שקלו הקמתה של תנועת נוער חדשה לבני 18-23. יצחק טבנקין אמר:

בתנועות הסוציאליסטיות מילאו תמיד תנועות הנוער בגיל זה תפקידים חשובים. המפלגה הרוסית נעזרה בקומסומול. את הקולקטיביזציה ביצעו

20. במרכז התנועה ביגור, 17 באוקטובר 1942, אמח"ע, חט' כב', מיכל 1, תיק 12.
21. כינוס הכשרות ביגור, 23 בינואר 1943, שם.
על התגייסותו של מלכין למטרה זו, בשליחותו של ברל, בעדותו של מלכין שניתנה למחבר, 1987.
22. על ניסיונותיו בפגישות עם חברי המחנות העולים, ראה פגישות, 8 בפברואר 1943, אב"ג: וכן דיוני מרכז המחנות העולים, 2-3 באפריל 1943, אמח"ע, חט' כב', מיכל 1, תיק 12.
23. זאת אף שבקיץ 1944 נחתם הסכם הכשרות, אך גם הוא כל כולו פרי יזמתו של הקיבוץ המאוחד, שהחלה במועצת הקיבוץ בגבעת ברנר. ראה מסמך בנושא זה מתאריך 16 באפריל 1944, אק"מ, חט' א', מיכל 15.
24. א. יסעור, פרקים בהגותו של מרטין בובר, תל אביב 1987. המונח שאול מהמינות המרקסיסטיות, אך שם מדובר על הערך העודף הכלכלי.
25. המועצה הארצית השלישית של התנועה לאחדות העבודה, 23-24 ביולי 1944, אק"מ, חט' 113, מיכל 1, תיק 3.

בעזרתו.²⁶

גם במפא"י לא השתהו יתר על המידה, הקימו את המשמרת הצעירה של המפלגה,²⁷ והחליטו בתוך שתי ישיבות של מזכירות מפא"י ולשכתה להוציא לפועל את האיחוד בין מחנות העולים לגורדוניה בכל מחיר. מחירו של מהלך זה היה ברור באותן ישיבות לכל הנוכחים.²⁸

המועצה הרביעית של המחנות העולים, שהתקיימה בראשית אפריל 1945, הייתה מועצה של פילוג. שוב עמדה על הפרק השאלה – שהפכה זה כבר לפוליטית – האיחוד עם גורדוניה. בכינור ראשון ניגנו המדריכים, שתודרכו על ידי מפלגות האם, ובפני הצעירים הופיעו הפוליטיקאים, שניסו להשפיע על החלטת התנועה. "טבעי הדבר שהנוער יהיה מאוחד," אמר ישראל גלילי לחברי המועצה, "אך באיחוד זה המוצע כמצב הקיים בתנועת הפועלים אין אמת." ואילו אליהו גולומב קרא לצעירים למרוד במדריכיהם, שבאופן מסורתי באו ממשקי הקיבוץ המאוחד – ולחתור לקראת האיחוד המוצע. לאחר שבהצבעה דחו 60 אחוז מחברי התנועה את האיחוד עם גורדוניה, הפך הפילוג לעובדה מוגמרת. כשליש מהחברים עזבו את תנועת המקור הארצישראלית והקימו מאוחר יותר, ביחד עם גורדוניה, תנועת נוער חדשה.²⁹

כחודש וחצי לפני מועצת הפילוג של המחנות העולים נדרשו חבריה להכריע בשאלת האוריינטציה בגיוס, והפעם על רקע התגייסותם של בני היישוב לבריגדה.

במפא"י השקיעו מאמץ ניכר בחודשים האחרונים של שנת 1944 כדי להשלים את הגיוס לבריגדה. ואילו אנשי התנועה לאחדות העבודה פרסמו הודעה שבה נאמר:

תפקידנו להמשיך ביצירת כוחות ביטחון בארץ [...] נילחם על חובת אימונים ועבודה לכל הנוער העובד והלומד במשך שנתיים, נילחם על כך בבתי הספר, [...] בכל תנועות הנוער.³⁰

אנשי מפא"י היו מלאי התפעלות מרעיון הבריגדה ההולך ומתגשם, ובן גוריון הכריז: "זו הפעם הראשונה שאני מצטער שאינני בגיל הגיוס." אך עם זאת הוסיף במרירות: "בחלקים של סיעה ב' יש שטנה ולכן אני חושש. בגלל שנאתם

26. ישיבת המכירות הארצית של התנועה לאחדות העבודה, 15 בספטמבר 1944. הדו"ח מצוי באב"ג.

27. נאומים ודברי סיכום בכינוס המשמרת הצעירה, 9 בספטמבר 1944, שם.

28. דיוני מזכירות מפא"י ולשכת מפא"י, 1 בינואר 1945, אמ"ע.

29. פרוטוקול המועצה הרביעית של המחנות העולים, 2-6 באפריל 1945, אמח"ע, חט' 2, מיכל 1, תיק 4.

30. ידיעות התנועה לאחדות העבודה, מס' 13, 8 בספטמבר 1944.

למפלגה ובגלל שנאתם לאנגלים [...] ימציאו גם שיקולים ציוניים כדי לשלול את היחידה.³¹

באותו זמן החליטו המוסדות על צו גיוס כללי לגילאי 17-35, מתוך רצון להוסיף כ-1200 איש לבריגדה.³² במזכירות הקיבוץ המאוחד לא התלהבו. מרכז הכובד ממשיך להיות הכוח הצבאי בלא מדים המרוכז בארץ, טענו במועצה לאחדות העבודה, כאשר הושמעה התנגדות לגיוסו של חלק מהפלמ"ח ולגיוסם של בוגרי תנועות הנוער לבריגדה, היא החטיבה היהודית הלוחמת.³³ ב-22 בינואר 1945 החליט המרכז להתגייסות היישוב להפעיל לחץ מרוכז על גילאי 18-19 במטרה לגייסם לצבא. לעניין נרתמה גם מחלקת הגיוס של ההסתדרות בראשותו של משה ארם,³⁴ ובמזכירות הוועד הפועל של ההסתדרות קרא ארם תשעה סעיפים אופרטיביים, שהעידו כי בכוונת ההסתדרות לחזור לימי משטר הגיוס, שהופעל כשנתיים קודם לכן והופסק על ידי הבריטים. למסמך, שהופנה אל גופים וארגונים שונים שאנשיהם היו חייבים בגיוס, נוסף סעיף, שגם אליו התייחס ארם:

יש עוד סעיף 10 שאינני מביא אותו כאן. אינני יודע אם מזכירות הוועד הפועל צריכה לדבר עם תנועות הנוער בלשון זו שהיא מדברת עם מזכירי המועצות והמוסדות הארגוניים. הייתי אומר: המזכירות קוראת לתנועות הנוער להמשיך במסורתן המפוארה ולהיות חלוצי ההתנדבות המחודשת כאשר הסכינו להיות כפעם בפעם.³⁵

באותם ימים נפגשו חברי המזכירות הארצית של המחנות העולים עם משה שרתוק, ראש המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, שהקדיש באותו זמן את כל מרצו לעניין הבריגדה. המחנות העולים דרשו בחירה חופשית, ועל ידי כך רצו לעקוף את צו הגיוס שהתייחס לגיוס לצבא בלבד. שרתוק לא ויתר, וכפשרה הוחלט, שתנועת המחנות העולים תחלק את בוגריה בין שתי הפורמציות: חלק ילך לפלמ"ח וחלק לבריגדה. משנתקבל סיכום זה, החליטה המזכירות לקרוא לכינוס ארצי של "החוג העולה" (שנת הפעילות האחרונה) כדי לשתף את חבריו בהחלטה.³⁶

המסמך שלפנינו מכינוס החוג העולה מסיר את המעטה האידיאולוגי שכיסה תמיד את עולמה של התנועה. הדיבורים הרמים והאמירות השגרתיות נוסח:

31. לשכת מפא"י, 22 בספטמבר 1944 (במקור נכתב בטעות 22 באוגוסט 1944), אמ"ע.
32. יומן בו גוריון, 9 באוקטובר 1944, אב"ג.
33. המועצה הארצית הרביעית של התנועה לאחדות העבודה, 28 באוקטובר 1944, אק"מ, 13/ה, מיכל 1, תיק 6.
34. גלבר, עמ' 481.
35. דיוני מזכירות הוועד הפועל, 12 בפברואר 1945, ארכיון העבודה.
36. על הפגישה עם שרתוק דיווחה מזכירות המחנות העולים לחברי החוג העולה במכתב ההזמנה לכנס. המכתב, מתאריך 20 בפברואר 1945, אמח"ע, חט"א, מיכל 4, תיק 4.

"אנו הולכים למקומות שהצורך הדחוף תובע אותם," אינם יכולים להסתיר את תמונת המצב של התנועה. צעיריה – שחלקם יתפסו בעתיד מקום מרכזי בשלוחותיו השונות של הממסד הישראלי – מצטיירים לעינינו כנעדרי עצמאות. הם איבדו זה כבר את כושר ההכרעה, מתבטאים בדוגמטיות, קשובים ללא הרף לדעת פטרונייהם הפוליטיים, ובשאלות המהותיות הפך החישוב הפוליטי לגורם הקובע את החלטתם. פה ושם היו כאלה, אשר במהלך האספה הסוערת ניסו לתהות, מה לתנועות נוער ולדיון פוליטי שכזה. אך דבריהם נבלעו בהמולה הכללית. אחד מהם, משה חלפון, ניסה להעמיד את חבריו על הנזק הכרוך בציות מוחלט למוסדות, כאשר שאל: "מאימתי אנו מחכים למרות?" וכאשר הוסיף: "כשמסלפים את עניין המרות לקבלת פקודות, הופכים מאנשים חופשיים למשועבדים." אך גם דברים אלה לא היו נעדרי פניות, שכן צעיר זה לא היה חבר החוג העולה, אלא בוגר של התנועה ושליח של הקיבוץ המאוחד.

כינוס החוג העולה מראה בבירור, כי המחלוקת הפוליטית בדבר אוריינטציות הגיוס חדרה לדיוני התנועה. חלק תבע הפרשת מכסה לבריגדה, והיו מביניהם שכבר הודיעו במפורש על התנדבותם לצבא; ואילו אחרים שללו גיוס זה ודרשו לראות בהכשרה המגויסת בלבד את דרכם. האספה חושפת את המבוכה הרבה שבה היו שרויים אנשים, המצויים בסכסוך נמשך זה עם זה. בוויכוח הסוער הזה התערב ישראל גלילי שפסק: "אין תקווה לחי"ל בלי פלמ"ח", ואחריו התערב בדיון גם יגאל פייקוביץ' (אלון).

דברי גלילי ואלון היוו חזרה על כל מערכת הטיעונים שהשמיעו אנשי הקיבוץ המאוחד במהלך שלוש השנים הקודמות, והייתה בהם הטפה ברורה לאקטיביזם והעלאה מודגשת של ערך הפלמ"ח. גלילי, מיוזג של איש ארגון צבאי, איש תנועה ופוליטיקאי – נהג להציג עצמו בכינוסי נוער, שבהם חפץ להשפיע על הנוכחים, כ"אחד החברים בשיחה". בכינוס זה הדגיש את הסכנה הטמונה בכך, שהבריגדה תמלא תפקידי כיבוש לאחר הניצחון, והציע תפקיד אחר לבריגדה, כפי שהקורא ימצא במסמך. אך גלילי לא הסתפק בדברי שכנוע בלבד, וכאשר הגיעו חברי החוג העולה לשלב ההחלטות, התערב שוב בנסותו למנוע אפילו הליכת מתנדבים ספורים מהם לבריגדה, ועל רעיון ההתנדבות האישית שהניע אותם, אמר: "את ההתנדבות יש רק להביא בחשבון, אבל בלי הכרעה." גם יגאל אלון, שדיבר אחריו, התנגד להפרשת מכסה לצבא, וכזאת הייתה, בסופו של דבר, החלטת הצעירים, החלטה אשר ביטלה את הסיכום המוקדם שנתקבל בין מזכירות המחנות העולים לבין שרתוק. ההחלטה נתקבלה ברוב זעום וגם זאת רק לאחר שנעשו מניפולציות פוליטיות – שלא היו מביישות שום מפלגה ותיקה – ובאמצעות שיתופם בהצבעה של חברי הכשרת בית הערבה שלא השתייכו כלל לחוג העולה.³⁷

37. פרוטוקול כינוס החוג העולה של המחנות העולים, 23 בפברואר 1945, שם, חט' 10, מיכל 1, תיק 10.

מעניין כיצד תיארנו תנועות הנוער האחרות את תגובת המחנות העולים לפניית המוסדות לגיוסם של בני ה-18 לצבא. וכך כתב “השומר הצעיר”:

המחנות העולים בתשובה לפנייה הזו ניסחו עמדה העוקפת את מסקנות הצו. הם תבעו את הברירה החופשית שמשמעותה התרת גיוס לשירותי הבטחון ומבחינה מעשית אי מתן תשובה לתביעת גיוס לחי”ל. כי כל חבר המחנות העולים ואחרים היו מבכרים את הגיוס ליחידות אחרות על פני הגיוס לבריגדה.³⁸

תנועת השומר הצעיר הציגה את עצמה כמי שמקבלת את הוראת המוסדות ומעמידה מכסה לרשות הצבא. כזאת גם הייתה החלטת ההנהגה הראשית של התנועה, שדנה בגיוס בני ה-18 לצבא. ואולם תנועה זו הצליחה לשחרר את מדריכיה מהגיוס, אחר כך הקטינה את המכסה, שהועמדה על שליש מכלל חברי השומר הצעיר בוגרי בתי הספר התיכוניים, ולבסוף גייסה שישה אנשים בלבד.³⁹

בסופו של דבר לא מילאה תנועת המחנות העולים אחר צו המוסדות. לא עבר זמן רב והייתה על כך אפילו הכאה על חטא, אם לא על ההחלטה עצמה – על אופן קבלתה. במועצת הפילוג של המחנות העולים, שהתקיימה בבית השיטה, לא שכחה רבקה אידלסון את מה שאירע חודש וחצי קודם לכן, ולחבריה אמרה:

איך יכול היה לקרות שכאשר החוג העולה שצריך לצאת בעוד כמה חודשים להגשמה צריך היה לדון אם הוא הולך לפלמ”ח או לבריגדה, איך ללכת לפלמ”ח ואיך ללכת לבריגדה? איך יכולנו לא לראות בזה עניין חיים? איך יכולנו להשאיר את ההחלטה הזאת שתוחלט כמו שהוחלטה?⁴⁰

בספטמבר 1945 התגייסו כשלושים וחמישה חברי החוג העולה הארצי של המחנות העולים לפלוגה ד', הגדוד הראשון של הפלמ”ח. ואילו הבריגדה – שנלחמה קודם לכן בחזית איטליה – סיימה זה כבר את מסעה בן ארבעת הימים בתוככי גרמניה, חנתה בבלגיה ובהולנד, ואנשיה ציפו לשחרורם. אך הוויכוח הפוליטי בין “במדים ובלא מדים” לא נסתיים כלל. כשהתחדש שוב, כבר עמדה בפתח שאלת דמותו של הצבא בעת מלחמת העצמאות.

38. “אגרת שלישיית לחברי המועצה הראשית, שליחים וגדודי בוגרים”, 21 במרס 1945, אק”א, 29.1.3 (1).

39. המועצה הראשית של השומר הצעיר דנה בגיוס בני ה-18 לבריגדה ב-16 במרס 1945, שם, 26.1.3 (1).

40. ראה הערה 29 לעיל.

דיון על הגיוס לצבא וליחידות המגן כינוס החוג העולה הארצי, נען, 23 בפברואר 1945¹

אברהם ה.:² חברים, קראנו לכינוס חוג עולה דחוף. [...] הכינוס נקרא לא באופן כללי אלא לעניין מיידי. הכוונה היא לעניין החי"ל וצו המוסדות העומד להתפרסם בקשר עם זה.³ [...] היה צריך להיות מובן מאליו ששורות אלה היו צריכות להתמלא בימים ספורים [...] [אך] התנועה הזאת לא הייתה.⁴ ההסתדרות מנסה להרים את העניין בין חבריה פי כמה מהדרוש. אבל לפי שעה המכסה לא התגייסה. [...] הדבר צריך להיות בתוכנו קודם כל, בחלק החלוצי של היישוב. במשך הימים הקרובים צריכים להימצא 1500 איש. וזהו גם עניין של המגויסים ביישוב למשק, לפל[מ]ח[ן] וכו'.⁵ כשאני מדבר על עניין זה אני נזכר שאמנם הבריגדה אינה בונה את הארץ אך בחודשים ספורים אנו מפסידים את העניין לתמיד.⁶ והבריגדה כבר מוכנה לצאת לקרב. ומפקד החטיבה כבר תובע שהחטיבה תצא. אך צריך לדאוג גם למילואים, לאלה שיבואו אחריה. זה לא תפקיד לדורות, זה תפקיד לחודשים הקרובים. עלינו להתרכז במשך זמן מצומצם כדי להשיג את הדרוש. לנו הייתה המלחמה עוד לפני 1939 ותימשך עוד לאחר גמר המלחמה. [...] אנו רואים את עצמנו אחראים לכל הדברים. אנו מחלקים את כוחותינו לכל הדברים [...] אבל אנו נמצאים במצב שעלינו לקחת גם את הדבר הזה עלינו. כל חבר שלנו ששמע על הקמת החטיבה היה צריך לבעור בתוכו הרצון ללכת [...] והתפקיד הזה מוטל גם עלינו. [...] אנו הולכים למקומות שאחרים אינם הולכים. אנו הולכים למקומות שהצורך הדחוף תובע אותם. קראתי שעלינו לשנות את דרכנו בהתאם להליכה לחי"ל. לא. אנחנו מתאימים את עצמנו לתנאים. כל שנה אנחנו מחליטים על המקום ולשם אנו הולכים.⁷

1. החוג העולה הארצי של המחנות העולים הורכב מחברי שמיניות שעמדו לפני הליכה להגשמה. המונח "יחידות המגן" מתייחס לפלמ"ח. מסיבות טכניות מובא בזאת רק תקציר של הדיון הממושך. הדיון בשלמותו מצוי באמח"ע, חט' 10, מיכל 1, תיק 10.
2. דברי הפתיחה הם של אברהם הירש (עופר), שהיה מדריכם של חברי החוג העולה באותה שנה.
3. אכן, ב-1 במרס 1945 החליט המרכז להתגייסות היישוב, כי המחזור האחרון של בתי הספר התיכוניים יגויס לבריגדה.
4. הוא מתייחס לתנופה המחודשת שלה זכה הגיוס לבריגדה בחודש פברואר, עם בואה לארץ של משלחת החי"ל מאיטליה בראשות הבריגדיר בנימין.
5. רמז לאמציה של מפא"י באותו זמן להביא לגיוסו של חלק מהפלמ"ח לבריגדה.
6. רמז לוויכוח שבין "במדים ובלא מדים".
7. רמז לרעיון הכלליות, שהיה אחד ממקורות הגאווה של תנועת המחנות העולים. בתקופה הגדננה, כל אחד ממחנותיה (סניפיה) טען, כי הוא המייצג האמיתי של עיקרון זה.

המוסדות עומדים עתה בפני עניין החטיבה ומאחר שאין הם מקבלים מהציבור הרחב הם פונים למשקים. הוציאו חברים שהיו חשובים בתפקידי הא[רגון].⁸ דובר מאיפה יימצאו האנשים, מאיפה יימצא המקור והמקור העומד פחות או יותר לרשותנו – מחזור הלימודים של השנה. לא פנו לתנועות הנוער אלא החליטו: השנה המחזור יצא לחי"ל! [...] (ההדגשה במקור).

לדעתי נעשתה שגיאה שלפני שפנו לבית הספר לא פנו לתנועות. היו צריכים קודם לברר בתוכנו את הדבר. הדבר לא נעשה. היינו צריכים ליצור בבתי הספר אווירה שהתלמידים החייבים גיוס לא יוכלו להמשיך ללמוד שם. [...] התלמידים יכולים לחייב את המשתמטים להתגייס אפילו גם הנהלת בית הספר תתנגד [...]. אבל ביחס לתנועות נוער יש דבר אחר.⁹ כשהמוסדות הוציאו צו גיוס היו חייבים קודם כל לצאת בהתאם לצו זה. אנחנו לא עשינו זאת, כי את המשקים אי אפשר לבטל, [...] ואם איננו מתגייסים זה כי אנחנו חושבים גם [את] ההכשרה המגויסת כתפקיד. אבל אם הצו מחייב גם לגבי גוף זה, עלינו לנהוג כמו המשקים. אבל לא נוכל להישאר גרעין רק עם בנים. אנחנו צריכים להמשיך ולקיים את התנועה ולכן צריכה להיות לגבינו אותה שיטה כפי שנוהגים לגבי המשקים. כפי שהוחלט זאת תהיה באמת שיטת הגיוס.¹⁰

את המספר יקבעו כבר האנשים המתאימים. [...] כל השנה היינו רדומים. עכשיו העניין הוא דחוף. עלינו לעורר תסיסה בבתי הספר. גוף כזה יכול להרים את הדבר בבית הספר אם יהיה בעצמו חדור בעניין. כשהייתי בחוג העולה אמר לי חבר: רציתי להתחלק לכמה. גם כיום עלינו לרצות את הדבר. אם יהיה לנו להט נוכל להדביק אחרים בזה. חשבנו שהיום נדע את המספר שעלינו לשלוח ולברר באופן מעשי מי ומי ההולכים. נצטרך לבחור מזכירות שתברר את העניין. אני מציע שלא נכזב הרבה זמן כדי שנוכל מחר בערב לגמור את העניין. [מוסר את רשות הדיבור לחברים.]

שוסטר: מהי עמדת המזכירות הארצית ביחס לשאלה?

אברהם: עמדת המזכירות אינה חשובה. החברים בכינוס אינם צריכים לקבוע את דעתם לפי החלטת המזכירות. ההחלטה היא שאנו נותנים מכסה לפי האפשרות החברתית והכוח ההגנתי הפנימי.

שוסטר: אברהם הביא רק את המצב לגבי הבריגדה ואת המצב הפנימי הוא

8. הכוונה לארגון ה"הגנה".

9. מעשה אופייני לתנועות הנוער באותן שנים הוא, שהן נרתמו לביצוע מדיניות המוסדות – במקרה זה לגיוס נוער השמיניות לבריגדה – כאשר להן עצמן לא הייתה כל כוונה להגשים מדיניות זו. בהמשך המסמך באה לידי ביטוי שניות זו שבהתנהגותם של חברי התנועה בעוד דרכים.

10. הכוונה לפתרון המכסות, פתרון אופייני באותן שנים למחלוקות פוליטיות שונות בענייני גיוס.

שכת. [...] אני מציע שמישהו ידבר על העניינים הפנימיים בארץ.¹¹
 אהרון ג. (ירושלים): אני מציע שאדם מוסמך יותר בענייני ביטחון ימסור
 בעניין.

רבקה:¹² אני מציעה שחברים ידברו ובמידה שיש להוסיף, יוסיפו. אני
 חושבת גם, שבמידה שאנו מזמינים חברים ותיקים יותר, הם ידברו לא רק
 בעניינים [הכלליים], אלא ישתתפו כחברים.

גלילי:¹³ אני כוונתיק אין לי לא תיק ולא אולקוס (לפי "בנים לגבולם").
 רבקה: [...] בעצם, כל הדיונים הנעשים בכל השכבות הם פחות מעשיים
 והחוג העולה הוא הציר שמתפקידו לבחון מחדש מהו תפקידנו. אברהם אמר: אנו
 הולכים למקומות שאין אחרים הולכים וכו'. אני אומרת: עלינו לבחון מה הם
 תפקידנו. אסביר את דברי. [...] אנו מכירים שלושה מיני נועה: א. בני
 המושבות, הלומדים צרפתית, פורטים על פסנתר, [נאמנים] לעמם וכו'. ב. אנחנו
 מכירים גם [גל] אחר, גל של פורצי גדר. אלה שברחו מהגימנסיה, אלה שברחו
 בלי רשות. אם אני רוצה לראות תנועה ראשונה שקמה ומטרתה להצטרף
 לתנועת הפועלים, זו הייתה התנועה הזאת. כשם שאנחנו יודעים שהחלוץ הגיע
 להכרה שאין משיח בלי עבודה, גם תנועה זו הגיעה להכרה זו. זו זכותה ולזה
 היא מתנכת. ביום שהיא לא תחנך אין לה זכות קיום. הגענו לנקודה שהיא יסודית
 ובעניין זה צירפנו עצמנו למעמד של ההתיישבות השיתופית, כדרך התמוגות
 בתנועה. כל דור צריך לבחון לשם מה התקיימה התנועה בשלב הראשון של
 התנאים וגם בתנאים הנוכחיים. לאור זה אנחנו צריכים לבדוק [...] האם כל הזמן
 היינו בסדר והאם יש משהו לשנות? [...] נוכל לשאול באיזה גיל צריך להתגייס.
 מורים ומחנכים אומרים כך וכך. אני לא אעמוד על עניין הגיל. המצב הוא שקובע
 בעיני. אני אומרת, אקרא בני 14 כשלא יהיו בני 15. כשהיו בוגרים, לא אקרא
 לצעירים. לפי שעה לא הגיע העניין. יש בני 18-20 ביישוב ובהסתדרות. האם
 מזכה אותנו אי הליכת האחרים שגם אנו לא נלך? בהסתדרות זה כישלון. זה
 כישלון שיש בני 18-19-20 [שלא מתגייסים]. בפגישה עם שרתוק הוא מסר
 שבתל אביב יש בגיל גיוס 7000 ובארץ יותר. ונחוצים 2000.

מה אנו מסיקים מהעניין? נציע לעשות תעמולה בהסתדרות, נפטר עובדים
 וכו'. ומה הלאה? אנשים יעזבו את ההסתדרות. תנועתנו רגילה לדון את הדברים
 לגופם. אנו צריכים לבדוק האם יש בתוכנו להציל. האם במידה שנלך ילכו גם
 אחרים? [...]

11. כוונתו למצבו של הפלמ"ח ולמצב הביטחוני בארץ, המצדיק, לדעתו, את חיזוק הפלמ"ח.
12. רבקה אידלסון, בתם של שניים מ"האבות המייסדים" של תנועת הפועלים, ישראל
 אידלסון-בר יהודה ובבה אידלסון, ומזריכה במתנות העולים.
13. ישראל גלילי - חבר בכיר במפקדה הארצית של ה"הגנה", ובו זמנית חבר מזכירות
 הקיבוץ המאוחד. נכח במרביתו של הדיון, שהתקיים במשך יומיים, ונשא בו את דבריו
 בהרחבה.

ברור לי שבמידה שבחורים בני 18 שיידרשו להתגייס לא יעשו זאת, מבלי שיפעלו נגדם, לא תהיה חובה.¹⁴ במידה שאנו דורשים מאנשים להתגייס רק לבריגדה, אנו מונעים מהם הרבה גיוסים אחרים. כי חוגיסטים¹⁵ היו תמיד בבחינת דון קישוטים, ובכל זאת הועלנו. אנו צריכים לדרוש את סגירת בתי הספר. אם יישאר בית הספר פתוח, יישארו בו ללמוד. הוא ימשוך ללמוד. [...]

צריך לשלוח מינימום לבריגדה והשאר לפלמ"ח. אצלנו הבחירה היא לא אישית. החברה הזאת קובעת את החלוקה. יש לנו מין מחלה – לצאת להגשמה. אין אנו יוצאים למשק מיוחד של נפילה. העניין הזה הוא דחוף בשבילנו ועלינו לבחון אם העניין השנה פחות בוער. [...] הדרך להתיישבות היא הפלמ"ח. הפלמ"ח אינו רק עניין של יום. אברהם אמר שהיינו צריכים לגייס עוד לפני המלחמה וגם לאחריה. אני אומרת, כל זמן שלא יהיה צבא אחר, זה יהיה הצבא. אני לא אחסל את הפלמ"ח. אני חושבת שזו הצורה הטובה ביותר של צבא. צבא של עובדים.¹⁶ עלינו לדעת מה לדרוש מהנער בעיר, לתבוע את עזרת התנועות האחרות להצטרף אלינו. לדעתי עלינו לדרוש פעם אחת גיוס של כולם. אנו צריכים לתבוע מכולם שיתגייסו למה שצריך. [...] בעניין זה נוכל לקבל את עזרת הצופים. אם תופענה תנועותינו ביחד, ייתכן שהעניין יהיה אחרת. [...] אני רוצה לומר עוד דבר. גלילי פה והוא עוד ידבר. חבל שמשא [שרתוק] איננו. הוא חלה. אנחנו צריכים לקבוע את ההליכה על פי מה שאנחנו מבינים. אני חושבת שהשאלה היא מה דרכנו. לא מהו המספר.

אליעזר (חיפה): יש לתבוע את הגיוס קודם כל מחברי ההסתדרות ושנית מתלמידי השמיניות שאינם בתנועות הנוער הציוניות. אלה שנמצאים מחוץ לתנועות הנוער ימלאו תפקיד צדדי בעיר ויחזרו אחר כך למסלולם ואנחנו נפסיד את חברינו המתגייסים.

רבקה: אני מתפלאה שאין קופצים לדבר.¹⁷ אבל אני רוצה להציג כמה נקודות: 1. האם צריכים לתת את כולם? 2. מהי דרכנו בכלל? 3. מה לגבי בתי הספר?

[סיום ישיבת הערב]

מיכאל: אחרי הדברים ששמענו אתמול יצא שצריך להתגייס לבריגדה. לעומת זאת, בשיחה שהייתה לחיפאים יצא שלא צריך להתגייס. ידוע שליהודים בארץ ישראל המלחמה לא התחילה. מלחמתנו תתחיל רק לאחר שהמלחמה תיגמר. אינני יודע אם נער בימינו צריך להתגייס. תארו לכם שאתם יושבים

14. היא מעלה פקפוקים באשר ליכולתו של המוסד לאכוף את צו הגיוס.

15. לתואר "חוגיסט" זכה כל בוגר של המחנות העולים.

16. הפלמ"ח שילב בתוכו, כידוע, עבודה במשקים עם אימונים צבאיים.

17. מתוך המשך הדיון מתברר, כי על חברי החוג העולה נפל מורא לנוכח שפע המדריכים, הפעילים ושאר שליחי התנועה שבאו לכינוסם, ועל כן לא מיהרו להביע את דעתם.

בצרפת או ביפן וכאן בארץ פורצת מלחמה. אברהם העיר אתמול שזה עניין לשבועות הקרובים. ידוע שהבריגדה תישאר שנים לאחר המלחמה. אני רוצה לראות מה יגידו לדברי צ'רצ'יל שלאחר גרמניה יועבר מנגנון המלחמה ליפן. [...] הסיבה האחרונה: אתמול שמעתי דעות שמציעים שכל הבחורים צריכים לצאת [לבריגדה]. אינני מתאר שתישאר הכשרה רק של בנות. אני מציע שנשלח את המכסה המינימלית, המתנדבים, ולא את אלה שאינם רוצים.

ישראל: אינני יודע אם טוב להראות שבכינוס הזה יש עמדת בריגדה ועמדת פלמ"ח. כל אחד מדבר בהתחלה על הערך העצום של הבריגדה, ואחר כך הוא אומר שאין צורך למלא את זה. כולנו מדברים על פגישה עם הגולה, ואינני יודע איך הדבר הזה יהיה. על הגולה עברו ארבע שנים איומות ואינני יודע מה מצבם של אנשים אלה. יש אומרים שהשואה חישלה אנשים. השואה חישלה מעטים. כיום אנו כבר רואים את הדבר. יש תפקיד עצום לשליחי ארץ ישראל. הם צריכים להראות שיש צבא בישראל. הם חייבים לשאת בשורת חיים לגולה. זוהי שליחות חשובה המוטלת על הבריגדה. אם השכבה תשמור על קשר עם מגויסה, זה לא ינתק את הקשר. אינני מתעלם גם מהערך העצום של הפלמ"ח. ההכרעה הפנימית מתקרבת ונצטרך להילחם בקשיים. ישנה מלחמה אחת כיום, אין עמדות מנוגדות, בריגדה ופלמ"ח. אתמול אמרו, לא קמה התלהבות. הרבה אשם בכך הדבר שאנו מופיעים בעמדות מנוגדות. גם דרכנו בתנועה ובנוער צריכה להיות לאור זה.

נדמה לי שכיום הצו צריך להוליך את הנוער לפלמ"ח. אבל זה לא יגיע בבריגדה. אם משתמטים – ישתמטו משניהם. אם יתגייסו – יתגייסו לשניהם. חבל שאין פה איש מהמוסדות. כיום הפעולה היא רק למעלה, בנאומים ובעיתונות, אבל לא בבתי החרושת ובבתי הקפה. נוער ארץ ישראל העובדת צריך ללכת לפלמ"ח. דיברו פה על חלוקת הארץ. אילו ביום כזה היינו מעלים באזור שכסם וג'נין 10 נקודות זה היה מונע חלוקה. צריך להפעיל את הנוער כולו. אל ניתן לתלמיד להמשיך בבית הספר. אני מאמין שיש בכוח כל התנועות לעשות את הדבר. אני מדגיש: אל נופיע בעמדות מנוגדות.

משה חלפון:¹⁸ אני רוצה לומר את דברי לא כמומחה, אלא כחבר תנועה לשעבר. אני רואה את הדיון כחשוב, מפני שלדיון יש ערך מכריע מבחינתי. כינוס החוג העולה צריך היה לקבוע איך רואה התנועה את עצמה בימים אלו? מה היא צריכה לעשות? [...] אני מרגיש בזמן האחרון שלמספר מושגים צפויה סכנת התנוונות. הם מתחילים להתפרש באורח לא תנועתי. המרות. [ההדגשה במקור] שמעתי דעה שהחוג העולה עומד לרשות המוסדות. הצעה זו אינה חברית ואינה דמוקרטית. מאימתי אנו מחכים למרות? עצם המרות במשטר דמוקרטי מתבטאת בזה שכל אחד יכול לומר מה שהוא רוצה. מוסדות זה דבר שמימי? יש

טעם למוסד הדין רק מנקודת השקפתי. כשמסלפים את עניין המרות לקבלת פקודות נהפכים מאנשים חופשיים למשועבדים. המרות נישאת מלמטה בכוח ההמונים. דווקא בתקופות כאלה יש סכנה שישתרר יאוש. אומרים: למה לי לחשוב, יחשבו אחרים במקומי.

אני חושב שעל התנועה לחשוב ולהביע את דעתה. עליה לומר: כך דעתי בעניין זה וזה. עלי לחוות את דעתי בעניין שנוגע לי. אם החברים צריכים שיבוא אדם מוסמך ויסביר לכם את העניינים – זוהי התנוונות. [...]

לא צריכים להתעורר פתאום. היקיצה היא מאוחרת מדי. קראתי מאמר על ילדי מחתרת בדניה ונורבגיה. שם ילדים בני 14-16 ארגנו מחתרת. התלמידים חינכו את מוריהם. לפעמים מרוב שיקולים אין רואים את התוכן. אני מפחד שהמרות אינה ציות אלא השתרות. מדוע לא קמה תנועה נגד סגירת העלייה? מדוע לא מתאחים בשכם וג'נין? וכשנקום מחר ונאמר הפסדנו את הגליל וכו', היינו טפשים, יהיה מאוחר. אני רוצה שהחוג העולה יראה את עצמו אחראי לעניין. אני מתפלא מדוע השקט והאדישות הזאת, לא רק בתנועה, אלא בכל הארץ. ואני רוצה ש[תנועת] המחנות העולים תדע ותישא את הדבר הזה בראש כל חוצות. זהו התפקיד. [...] איזה טעם יש לאידיאה של אדם שהוא אינו מוכן להגיב עליה. איפה המהפכנים של התנועה? [...]

בלי שתהיה תסיסה בארץ, בלי שיחדרו ללבו של כל אחד ואחד, בלי זה הדבר לא יזוז. דברים אלה אי אפשר לארגן מלמעלה. זהו דבר התנועה היום. התנועה צריכה לבטל בכוח מעשים חוקיים. התנועה צריכה להרגיל את חבריה למלחמה זו. הפלמ"ח קיים רק בגלל זה שחבריו הבינו שאין ברירה אחרת. [...] אין טעם למלחמת החיילים באיטליה אם השורש שלהם בבית לא יהיה בטוח. לא יהיה טעם למלחמה ולנקמה אם הארץ וגורל המפעל הציוני יעמדו בסכנה. אינני רוצה לדבר על כיבושים מדיניים. [...] שום תנועה רצינית אינה יכולה להיות יום אחד בתוך ג'ונגל כזה בלי להיות בטוחה שבשעת הכרעה לא יהיה לה כוח מכריע. [...] מדברים על שוויון ערך. בפלמ"ח עכשיו ישנם 1500 איש, ובעוד כמה חודשים 800-900 איש. הם יעלו להתיישבות. הפלמ"ח חשב שאין ברירה והעלה אנשים להתאחזות. הוא מקבל לתוכו הכשרות מגויסות והשנה עוזבים כ־200 איש עירוניים את הפלמ"ח.¹⁹ אסור לסחוט את המשקים עד שישארו בחוסר כל. במקום לבוא ולהפסיק לגמרי את השמיניות, לשלוח אותם לפלמ"ח, לסייר את הארץ ולשלוח שליחים, באים ותובעים ממנו מכסות. נעלבתי מאוד כששמעתי מאנשים דברים כאלה. איפה שוויון הערך כאן?

19. החל משנת 1944, ובלחץ השומר הצעיר, בוצעו בפלמ"ח חילופים, וחלק מהאנשים – שלא כמו חבריהם בצבא הבריטי – השתחררו והועברו לרזרבה, אף שהמלחמה עדיין לא נסתיימה. אך בניגוד לחששות הדובר, מספרם של חברי הפלמ"ח לא קטן, אלא גדל ועמד בקיץ 1945 על כ־1900 איש.

הפלמ"ח רואה ערך לשלוח גם אנשים למלחמה בגרמניה. אמרו לי דבר שמרגיז אותי: יש כל מיני קשיים ופרובלמות. איזה יחס זה לפלמ"ח? חברים, לשדוד בנקים ולהקים פלמ"ח, עלייה ב', לגנוב ולרצוח. אומרים לי שיש קשיים כספיים.²⁰ חבר חוה"ר [חבר הקבוצות?] אמר לי, בפלמ"ח אין צורך באנשים. איזה דיבורים אלה? מדברים על עלייה בלתי גלית. צריכים להתכונן לזה. לא הכנו לכך אנשים. צריכים היינו שאנשים אלה יצילו יהודים. מדוע לא באו אניות מבולגריה? מי יערוב לנו שאותה "אטלנטיק" לא תחזור בקרוב? [...]²¹ כלאו אותנו כמעגל ואנו צריכים להילחם על כל שעל אדמה, על כל קוב מים. אם חברים אומרים שאין חלוקה, אני אומר שיש חלוקה. [...] אנשים מבוגרים, בעלי משפחות, לא ילכו לפלמ"ח. האם זה מקרה שבהסתדרות קבעו את הגיל 17-18-19?²² התנועה צריכה להגיד: אתם טובעים מאתנו גיוס, אני אקים תנועת גיוס לפי הכרתי. לא אקים תנועת גיוס בלי פלמ"ח. [...] יש אנשים האומרים שאי אפשר לשנות את חיינו. אני אומר, יש ימים ושעות שמוכרחים בהם לשנות. לכן התפלאתי לדברים ותבעתי שהדיון יובא לתנועה. למעשה זה סתימת המקור היחידי לפלמ"ח. [...] התנועה צריכה להגיד בעניין זה לא! [ההדגשה במקור] התפלאתי ונעלבתי מאוד, כששאלו מי ילך לפלמ"ח וענו בצורה דיפלומטית: בני 16 ואלה שנפסלו ילכו לפלמ"ח. וצחקתי.

אני אומר, עם זה התנועה אינה יכולה להשלים. זה בניגוד להכרתה. לא יחייבו אותי לכך. ערכו של הדיון בזה, שהוא יקבע אחת ולתמיד אם הכשרה מגויסת היא דרך המלך של התנועה או לא. האם ככה התנועה רואה את דרך חבריה? השאלה היא: האם אנו רואים את דרכנו כהכשרה מגויסת או לא? אינני חושב שהולכים מפני שיש צורך בחקלאים. אנו הולכים כדי להחיות את הקשר עם הארץ. הלכנו להכשרה המגויסת מפי שהסכנה הייתה צפויה לכולם. ייתכן שתהיה מלחמה. הערבים התפתחו ויש להם נשק משוכלל. ההכשרה צריכה להיות מוכנה להגן ולהיות בקרב רציני. מוכרחים להיות לוחמים-חלוצים וחלוצים-לוחמים. [...] לכן [יש צורך ב]הכשרה מגויסת. [...] קשה לי לדבר בעניין מכסה מפני שהמצב הוא עדין. לא פנו אלינו, לא דיברו איתנו. יכולים

20. בשנת 1942 - וייתכן שגם בשנים מאוחרות יותר - כאשר איימו קשיים כספיים על קיומו של הפלמ"ח, העלו אחדים מחבריו רעיונות בדבר שוד כספים (אקספרופריאציה בלעז), שיטה שהייתה מקובלת בארגוני הפורשים.
21. בסוף שנת 1940 הגיעה לארץ אניית המפעילים "אטלנטיק", ואנשיה גורשו לאי מאוריציוס.
22. הוויכוח לאן יופנו בני ה-18-19, האם רק לפלמ"ח או גם לצבא, התנהל במלוא חריפות החל משנת 1942. לחברי הרוכב במפא"י הייתה עמדה שונה בוויכוח זה מדעתם של מרבית חברי הקיבוץ המאוחד, שבעת הדיון שלפנינו השתייכו כבר לתנועה לאחדות העבודה.

בנקל להפוך את מלחמתנו לפלמ"ח כאילו זה בניגוד לבריגדה. יש שלוש נקודות שצריך לחשוב עליהן:

1. האם עיקר הפרינציפ הוא הכשרה מגויסת או לא?
  2. האם תישמר שלמות ההכשרה?
- אינני יודע אם פגיעה בגרעין איננה פגיעה במפעל של מאות אנשים [המתכוננים] למחר. [...] כל עניין ההכשרות הוא בזה, שפוגעים ברזרבה שהייתה שמורה לפלמ"ח.
3. ולבסוף – בעניין המרות. לפני מרות ואחרי מרות מותר לתנועה לערער על דברים מתוך הכרת העניין ומתוך תחושה אמיתית וערה למה שנעשה בארץ. התנועה צריכה להקים תנועת גיוס גדולה. וההליכה תהיה לא מתוך צו אלא מתוך הכרה והתנדבות! מפני שאין דרך אחרת! (ההדגשה במקור).
- (עד שיבוא ישראל גלילי הוחלט על הפסקה בת 10 דקות).
- מוגלי: אני יודע שיש פה חברים מיגור שרוצים להתגייס. אני חושב שהדבר קרוב ללבם ויש להם להגיד משהו.²³

אברהם סלוצקי: ברגע זה קשה לי מאוד לדבר, כי אומרים שבין דברים ומעשים יש ניגודים. לא סתם באנו הנה. יש בינינו רצון לגיוס. החלטנו להיוועץ בתנועה ובבוגרים ואני מתפלא שאיני שומע את דעתנו אלא רק את דעת הבוגרים. כבואנו להחליט על דרך, עלינו להחליט קודם כל על עצמנו. זהו הדבר המעשי ביותר. [...] אנחנו צריכים בעצמנו לקבוע את דרכנו. הזכירו כאן את שאלת התסיסה בנוער. דעתי שצריכים לעורר אותה. [...] דבר אחר ברור: צריך כרגע לעורר תסיסה לגיוס. השאלה – לאן ובאיזו צורה? ייתכן שאם נלך בניגוד להחלטה יהיה מצב קשה. אני חושב שהשכבה כולה אינה רשאית כגוף אחד ללכת לבריגדה. זה יכול להרוס את ההכשרה. עלינו לראות את העתיד כשם שרואים את ההווה. התנועה צריכה להיות גמישה. אסור לנו גם להחליט שאיש לא ילך. שמענו את המצב הקשה בפלמ"ח והוא ידוע לנו. ידוע לנו גם המצב [לא ברור] בחי"ל. [...] לכן, כשם שאנו צריכים לשמור על רזרבה להתיישבות, כך אנו צריכים לדעת למלא גם את השורות לחטיבה. צריך לקבוע מכסה. אין לצאת במסקנה שאיש לא ילך.

אברהם: אצלנו הוחלט שכל הכיתה מתגייסת לבריגדה. שלחנו מכתב לתנועה וקיבלנו הודעה שכאן יוחלט עלינו. כפי ששמעתי אתמול, אני מבין שכאן לא יוחלט עלינו. אנחנו יכולים בעצמנו לקבוע את המכסה [לצבא]. איש זר לא יקבע במקומנו. אני חושב שצריכים כאן לקבוע את המכסה ובתוך המכסה אנו רוצים שיכניסו אותנו. אשר לבנות – מקומן לא בבריגדה. [...]

אהרון כהן: אני חושב שכשם שאין לחייב איש ללכת לבריגדה כשהוא רוצה

23. ביגור היה בית ספר מחוזי, ש"חוגיסטים" עירוניים למדו בו. הם היו בדרך כלל נאמנים לתפיסת הקיבוץ המאוחד.

ללכת לפלמ"ח, כך גם להיפך. אינני חושב שימצאו הרבה קופצים על המציאה הזאת.²⁴

משה: זו לא "מציאה", דבר בצורה אחרת!

אהרון: כאן צריכים להחליט איזה אנשים צריכים ללכת, וחברים שחושבים שמקומם בבריגדה – אין לחיבם.

אברהם: אני רוצה שקודם כל תהיה ברורה מה דרך השכבה בכלל. אני מרגיש את ערך שני הדברים יחד. אני רוצה לדעת מה חושבים החברים על דרכם להבא. איש לא יקבע לנו.

אהרון: דרך התנועה ודרך החוג העולה צריכה להיות ההכשרה המגויסת. אין ספק שעלינו לשלוח אנשים לבריגדה, אבל אין אנו יכולים לעצום את עינינו ולומר רק לבריגדה. אם מקודם השתמשתי ב"מציאה", הרי זו באמת "מציאה" שאין קופצים אליה. כולנו כאחד צריכים לצאת להכשרה המגויסת ומתוכה יתנדבו.

אברהם: ואם לא ימצאו מתנדבים? אם יידרשו ויימצאו רק שלושה? (המולה בין הקהל. הרוחות סוערות. הפרעות וצחוק. קריצות ורמזים בין משה ח. והיגוריסטים. התלחשויות בקהל).

זאב ש.: אברהם שאל מה [יקרה] אם לא ימצאו מתנדבים. שוב מתעוררת שאלת מכסה. [...]

(שיחות אישיות בקול רם בין זאב ואברהם ה. רעש בקהל. יושב ראש: הפסיק לדבר. דופק על השולחן).

ישראל גלילי: אני חייב להקדים הערה אחת. יש משהו שמכביד עלי את הדיבור, מאחר שנדמה לי שהדברים שהחברים רוצים לשמוע מפי יכבידו על הדברים שאנו רוצה לומר. אני סבור שיש יתרון כמה שאתם קוראים, ספק ברצינות ספק באירוניה "דעה של אדם מוסמך". אינני יודע מה כאן הגבול. לא פעם בנפתולי החיים בארץ הסמכות והמומחיות שימשו כבלים לדרך ההתפתחות של התנועה. [...] אני וחברי לעבודה חוששים קצת מאיצטלה זו של סמכות. [...] הערה שנייה. לפי עניות שמיצתי (שמעתי רק קצת), לפי הסתכלותי, יש כאן לכאורה דבר מוזר. לכאורה כל הסערה העומדת להתרגש היא בצלוחית של מים. המדובר הוא ב-29 בחורים מישראל, משהו שהוא בבחינת כבשת הרש. לכאורה אין זה אלא מספר דל ומועט. ומי שעיניו רק לתכלית המספרית לא יחשוב את הערך הציני. אולם אסור לנו שבחינת הדבר הזה תהיה משוחדת על ידי התכליתיות הבלתי משוחדת של המספר הדל של חברים שיש כיום. ונכון אמרו אברהם ס. וחברים אחרים, שהשאלה היא שאלת האפיק. השאלה מה תהיה הרוח שתשוב בתנועה. אני רוצה בעניין זה לומר דבר ואבקש מכם להמתין עד שייבא הגשר בין מה שאני אומר ובין המסקנה המעשית שאתם צריכים להגיע

אליה. לפי דעתי, המחנות העולים כתנועת נוער בארץ צריכה לחייב את כל חבריה לשאת על שכמם את הפלמ"ח. אני רוצה להזכיר לכם שזו השנה הראשונה שחברי תנועות הנוער נדרשים להתנדב לצבא. במשך כל השנים האלו נהפך הדבר למוסכם, שבחומר זה אין לפגוע ואין לשלוח אותו לתפקידים אחרים. [...]

אולם כשסערו העתים והחריפה המלחמה, כשארץ ישראל התקרבה להכרעת גורל וראינו שהדבר כרוך בהיאבקות מרה, התחלנו להבחין בסתירה שעלולה ללוות את הנוער שלנו בין ההתיישבות והגיוס, וביקשנו מוצא שימלא ויקיים את שני הדברים. הגענו למסקנה שיש צורך בהכשרה מגויסת. כל כמה שאנו מעמיקים בניסיון, אנו נוכחים שבחרנו בדרך נכונה. הסתירות שקיימות כביכול, אלו סתירות הניתנות לגישור, שאפשר להתגבר עליהן. מאחר שהשגנו את הדבר עלינו לאמץ יותר ויותר את הברית.

בדרך כלל צריך לומר שנכשלנו. צריך להיות לנו אומץ לב לומר את זה. אינני סבור שתחזור לנו תקופה שבה יהיו יותר מניעים להתגייסות מתקופה זו. ואף על פי כן אנו עומדים בפני יחידה המונה לא יותר מ־300–1000 חברים. [...] ²⁵ לא הצלחנו להסעיר את הנוער ולהניע אותו לדרך הזאת. רצינו שזאת תהיה דרך של כל בוגר בית ספר. עד עכשיו לא השגנו זאת. אבל אין זה צריך להכשיל אותנו. לפני 3–4 שנים לא שיער איש אלו הישגים יהיו לפלמ"ח. אני חושב שמלבד שהפלמ"ח הוא חטיבה הוא נהפך לבית היוצר של המושגים ההגנתיים של ה"הגנה" כולה. אין עוד תנועה ב"הגנה" שיש בה צמיחה כזאת. דרך ההתפתחות המקצועית של ה"הגנה" כולה אינה יכולה להתבטא על ידי מספר למדנים שישבו ויתכננו. יחידה כולה צריכה לטבול בתוך הוויה של גיוס. [...]

מבחינת הערך הציוני, מה ההבחנה העיקרית בין החטיבה המגויסת [פלמ"ח] לבין החי"ל? ההבחנה היא שמבחינת יכולתה להתקיים [החטיבה המגויסת] תלויה בכוחו של העם היהודי. אי אפשר לפזר אותה. היא כולה ביטוי של העם היהודי. לצערי, זו יכולת קטנה. יש עוד חוגים שאינם מכירים בה. אי אפשר ללכת לחטיבה זו על פי צווי גיוס. יחידה זו יכולה להיבנות רק על אדם שבוחר בה מרצונו, אדם שאפשר להפקיד בידו שליחויות סמויות, שהוא רואה את עצמו צמוד ללב התנועה הציונית. החטיבה הזאת לא תהיה לה תקומה אם לא יהיה לה נושא. אני וחברי נפתלנו לא מעט עם מפקדי פלמ"ח שלא הבינו את הדבר. ראינו והבנו, שאם לא נפנה את המשאב של תנועות הנוער לחטיבה זו לא תהא לה תקומה, לא יהיו לה מקורות. ובמידה רבה אנחנו את המפקדים להבין שאפשר לעמוד בכל הקשיים של קבלת החברים, ובלבד לאמץ מקור שיספק בכל שנה חברים. אין אני שמח שרק תנועות הנוער מספקות את החברים לחטיבה. אילו היה מצב של זרימה מהנוער לפלמ"ח אפשר שהייתי אומר: נשאיר את

ההכשרות, נניח להן, אל נריב עם הצופים,²⁶ אל נכביד על התנועות. אם לא יבואו השנה 200–300 איש לחטיבה תפחת החטיבה במספר. זהו! [...] (ההדגשה במקור).

בעיני הבעיה הזאת של החטיבה המגויסת מחייבת את כל החברים המגשימים בתנועה. זה צריך להיות אחד הקניינים היסודיים של המחנות העולים ושל כל תנועות הנוער בארץ. זה הכרח שלא יגונה. יש בזה צירוף של ערכים מחנכים, של עבודה ואימונים. חירות ההתגייסות עם משטר של ההתיישבות וההגנה, של הכיבוש עם ההגנה. אלה הם אותם הקניינים שאנו מבקשים לפתח בלב הנוער. יש השלמה ממוגת של החינוך לעבודה, להגשמה אישית, לציונות ולקנאות של צווי התנועה. כל אלה מחוברים יחד. אני סבור שחבר שיעבור את הדרך של החטיבה המגויסת יהיה יותר מוכן להתיישבות. יטופחו בו קווי אופי הנדרשים לכיבוש. אני רוצה לומר שבעיני, במידה שאני מדבר על דרך התנועה, על האפיק העיקרי בתנועה, היא צריכה לראות את עצמה אחראית, כואבת ונושאת עניינים אלה. [...] אינני מתאר לי את הפלמ”ח בלי שהתנועות תשאנה אותו. הוא לא ייבנה על נוער סתם. אילו יכולנו לערוך את עניינו כרצוי לנו, הייתי בעד זה שייקבע כלל שאף נער לא הולך לצבא מבלי שעבר קודם תקופת הכשרה. אילו היינו חופשיים, הייתי קובע כלל כזה והייתי קנאי לו. פעם עוד נערוך חשבון בדבר קורותיהם של הגברים הצעירים שהתגייסו לצבא. בשעת סכנה אין לדקדק בדברים אלו.

הייתי מנסח את הדבר: אפיק תנועות הנוער צריך להיות לחטיבה העצמאית. אני מחווה את דעתי. עם זה אני סבור שהשנה צריך החוג העולה במחנות העולים ובתנועה אחרת להשתתף במתן מילואים לבריגדה. אתם יודעים מדוע? מפני שבתנועת נוער חשובים לא רק המושגים שבהכרה. בעיני זה ניסיון יקר שבקרוב חברים מתעוררת הרגשת אחריות למצבו של החי”ל. נפגשתי עם שליחים שבאו מהבריגדה. אפשר לקנא בבחורים אלה. אולי זוהי החטיבה היחידה הנמצאת בגאווה הולכת ועולה. מוסדות, כלי נשק, כלי תחבורה, עשרות רבות של אנשים שהולכים ללמוד לימודים מעמיקים שונים שיוכלו להעשיר את כוחנו הצבאי. אני שמח שהחברים שדיברו כאן, [דיברו] לא כל כך על הצורך הפוליטי, גם אם הוא צורך חשוב, אלא מבחינה תנועתית. הדבר הוא פשוט, יש אומדנות מדויקות ל”אבדות”. [...] ²⁷

אחד החברים אמר: אנחנו נלך לכל מקום שאחרים אינם הולכים. אני מוכרח להכניס כאן תיקון. מה ההבחנה בין החברים היושבים כאן ובין אותם יהודים

26. הכוונה לריב עם הצופים, כדי שיפנו את בוגריהם להכשרה מגויסת לפלמ”ח ויראו בהליכה לקיבוץ צורה של הגשמה. בסופו של דבר אכן הפנתה תנועת הצופים שלא השתייכה לתנועת העבודה את בוגריה לקיבוץ ולפלמ”ח.

27. “אבדות” – עזיבות של חברי התנועה.

נאמנים לצינונות? ההבדל הוא שחבר בחוג העולה מעמיד את עצמו לפקודה. אין אנו ממתנים לצו בלבד, אנו עומדים לפקודה עמידה קולקטיבית. המחנות העולים, הנוער העובד, ובכלל התנועות החלוציות יכולות לגייס אנשים לכל המקומות: למשרה, לרכבת, לדואר, לטלגרף, אנשים לנמל. המחנות העולים, הצופים, יגור והשומר הצעיר יכולים לעמוד לפקודת הצרכים רק באותה מידה שהדבר מתיישב עם היותם חברה. אנו מאמינים שבהיותנו גוף מקובץ, אנו עומדים יותר על הדברים מאשר כבודדים.

אני מקבל את הניסוח שאנחנו צריכים ללכת לכל מקום שאחרים אינם הולכים, אבל כקבוצה. כשאנו הולכים כיחידים אנו מבטלים את הדבר העיקרי שהתנועה מחנכת אליו. אינני מתאר לעצמי שאוכל לבוא למחנות העולים ולומר: תנו לי חמישה אנשים לרכבת, חמישה אנשים למשרה. אם אדרוש, אקבל, אך לא תקום מנרה ולא עסלוג' [רביבים]. אני מוכרח אפוא לקחת את הדבר בחשבון. [...]

חשיבות הברור הזה במצע הנפשי והרעיוני, בראיית האחריות שתהיה צרורה בתנועה. ויהיה זה חיזיון מדאיג אם לא נוכל לסמוך על התנועה כנושא ראשוני ומתמיד של החטיבה הזאת. קרוב ל-200 מהפלמ"ח היו קשורים בספחת הפנים,²⁸ קרוב למספר [זה נמצאים] בהתאחויות, קרוב למספר זה עומד להשתחרר. אנו עלולים להישאר בפני מצב שהיחידה תהא מרוסקת ודווקא כשהיא עומדת בפני תקופה של ביצוע תפקידי ענק.

דבר אחרון. צריך בדרך כלל להבין החיזיון הזה, שאנו אנוסים להוציא מן הארץ אלפים של אנשים, זהו חיזיון חמור מאוד. [ההדגשה במקור] זה מצב חמור וטרגי שאנו אנוסים מחדש להוציא אלפים של בחורים יהודים. [...] אנו יודעים שהייתה משלחת אצל הנציב ונמסר שהנציב אמר, שאין הוא יכול לסבול קיום של צבא פרטי, בלתי לגלי. הדבר שפחות מכל הם יכולים לסבול זה קיום מדינה בתוך מדינה.²⁹ מערכת העיקוב של הממשלה הולכת ומתהדקת יותר ויותר. זאת תקופה של ימים מכריעים. [...] מן הבחינה הזאת יש חשיבות מיוחדת למה שיחליטו המחנות העולים, ושהחלטה תהיה רצינית מהבחינה החינוכית.

מה שמעניין אותי בחוג העולה, שכולם מוכנים להקציב מכסה ואני סומך עליכם שתדעו כיצד להקציב,³⁰ אבל רציתי לחדד יותר את תחושת החברים לגורלו של הפלמ"ח. אילו הייתם שואלים אותי מהו קנה המידה שלי לפלמ"ח, הייתי רוצה שהפלמ"ח יתקיים ולו יישלל ממנו כל תקציבו, אפילו אם כל מימונו צריך להיות על חשבון עבודתו.

28. "ספחת הפנים" - ה"סוזן".

29. גלילי מסתמך על דברים שאמר חיים וייצמן בהנהלת הסוכנות ב-11 בפברואר 1945.

30. אל לקורא הסובר כי גלילי נוטה לצדד במתן מכסה לצבא, להפסיק עכשיו את הקריאה.

לא ילכו לחטיבה זו אלא אותם חברים הקנאים לה, ואין לנו בעניין זה לפנות אלא לחטיבות המאורגנות של תנועות הנוער. דברי מכוונים לברר ולחדד את ההכרה הזאת בתוכם. אין תקווה לחי"ל בלי הפלמ"ח. חזיתנו מורכבת מאוד, אינה מצטמצמת רק בגבולות הארץ, אם כי המרכז בארץ. [...]

(הפסקה)

המרכז: מכיוון ששמענו את הדעות אני מציע לגשת לסיכום. למי שיש הצעות סיכום יציען. [...]

י. גלילי: אני רוצה להוסיף כמה הערות. תחילה ברצוני להתערב בעניין פרטי שלכם, היות שכבר היה לי קשר עם תנועת הנוער.³¹ אני מציע לא להחליט שרק מתנדבים נשלחים לחי"ל. אי אפשר בתנועה שכל אחד יבחר לו לאן ללכת, כי לא תמיד הבחירה מתיישבת עם הצרכים. החובה היא ללכת לשתי השלוחות. והחובה חלה על כל חבר. את ההתנדבות יש רק להביא בחשבון אבל בלי הכרעה.

הערה שנייה: לשמחתי אנו ניצלים מהוויכוח המשחית של או הפלמ"ח או הבריגדה. [...] אני רוצה לומר דבר שמדאיגני. אני רואה בדאגה את הלהיטות של החברים בחי"ל לחופש. כשלעצמי אין חלקי עם השמחה שהחי"ל ימלא תפקיד כיבוש אחר הניצחון. כי אין צבא שנוא כצבא כיבוש. והחי"ל כצבא כיבוש עלול ללבות אנטישמיות. אני חושב שיש לתת לחי"ל אופק אחר של משמר צבאי בארץ ישראל. יש לזכור שהחי"ל נמצא סמוך מאוד לחזית. חלק מאנשי החי"ל ביקרו בחזית לאימון. כדי למלא את הפחת המשוער בבריגדה יש לתת כ-180 חייל. [...]

יגאל [פייקוביץ' אלון]: [...] הפלמ"ח היה זה ניצול קוניקטורה מלחמ-תית. כשהיה המצב בעולם גרוע והמלחמה עמדה בשערי מצרים, קמה בהלה עצומה ביישוב [והועלו] הצעות כספיות ממש מופרזות למען הקמת כוח צבאי. לי אין ספק שאילו לא המגויסים עצמם לא היה הפלמ"ח מתקיים. עלינו לזכור שההתנגייסות הראשונה התחילה בזמן קשה מאוד ונבחרו הטובים שביישוב. והנה, אותם אנשים מובחרים צריכים לעבור מאימון 30 יום לעבודה רגילה. הם לא תפסו מדוע הם צריכים לעבוד כדי להתקיים, כי לא היו לנו אמצעים אחר חלוף הסכנה [התרחקות החזית מהארץ] ואנשים אלה הסכימו בדרך בה אנו הולכים עד היום.³² חלק הארי של התקציב הוא על כתפי המגויסים עצמם. [...]

קיים פחד מפני המשטר הקיים בחטיבה. אך אחר חודשים מספר של גיוס הופכים כולם לנאמנים ביותר לחטיבה, משום שהיחידה היא כזאת. היא נושאת אופי

31. גלילי עצמו היה בוגר הנוער העובד.

32. אלון מספר על העברתו של הפלמ"ח למשטר חיים חדש של עבודה ואימונים, מרמז על העזיבות הרבות שקרו בעטיו של שינוי זה, ומסביר, בצדק, כי נשאר בפלמ"ח רק הנאמנים לרעיון החדש.

בלתי הגיל. אין זה משטר של כפייה אלא משטר שהחברים בחרו בו. עניין העבודה והאימון הפך מעניין כספי לדרך, למרות שאין דוגמה כזאת בשאר אומות העולם. הדרך של עבודה ואימונים היא המחנכת לעבודה ונותנת אימון. זהו אמצעי לקרב נוער לעבודה ולמנוע השפעה מיליטריסטית רעה. יחידתנו הגיעה לאינטנסיביות גבוהה באימונים, שלא הייתה כמותה. אני זכיתי באופן פרטי בפעם ראשונה להתחיל אימונים ולא להפסיקם באמצע, כדרך ה"הגנה". הפלמ"ח הצליח להיאבק בארגון על יצירת תכניות אימונים. כשיצרנו את תכנית האימונים השתדלנו לראות את הנולד. משום כך נוצרה הסיירות שכיום הוכרה גם בכל הארגון. הרבו לדבר על עלייה ב'. הפלמ"ח הקים יחידה ימית מקצועית. אין ספק שבעוד חצי שנה יוכל הפלמ"ח לקבל על עצמו הובלת אניות. אילו סיפרתי באיזה מאמצים עלה כל זה, יכולתם להעריך את המפעל הזה. עלי לומר לזכות הימאים, כי לולא רצונם העז לא היינו מגיעים עד הלום. משחלטנו להפוך מיחידה "יחסנית" נבחרת למסגרת רחבה ופתוחה, עמדנו לפני תופעה שהחומר המגיע לא תמיד מוכשר לאימונים מינימליים. הגיעו אנשים, ילדי רחוב קשים, והנה כיום, על ידי אימון מתאים, הגענו לכך שאין להבחין כמעט בין האנשים.³³ היחידה, מתוך היותה מגויסת, ידעה להיאבק מלבד על קיומה גם על דרך הגנתית. בשנים הראשונות של המלחמה, כשהאויב עמד בשערי הארץ, ניסינו להתכונן. [...] בזמנו הכינונו מחלקה גרמנית, שאימונה היה מושלם לגמרי. [...] עשרות מחברינו בילו שנים כערכים בארצות שכנות. [...] נוכחנו בתמרונים שהחברות מילאו את תפקידיהן כבחורים. התברר שעזרה ראשונה וקשר קשים לפעמים יותר מ[תפקיד של] רובאי. הממוצע הארצי של הקליעה למטרה הוא לזכות החברות. [...] אחד ההישגים הוא גיוס ההכשרות.³⁴ כיום ההכשרות מהוות הפלמ"ח למעלה משליש ואילולא הן היה מצבנו בכל רע. ההכשרות, מתוך היותן הנוער הטוב, מהוות את [ה]נושא [המרכזי של] הפלמ"ח. [...].

לא שמעתי את דיונכם אך אני יודעו בעיקרו. אילולא הייתי בחטיבה היה לי יותר קל לדבר. אני מתנגד לנתינת מכסות מתוך ההכשרה לחי"ל. אני לא התנגדתי לתת את היחידה הגרמנית מהפלמ"ח ולמרות היותם טובים ביותר.³⁵ אך אני חושב שהגיוס לחי"ל ולפלמ"ח הוא שווה זכויות לפחות. עד היום הפרופורציה היא לרעת החטיבה. מה שברור לי שהכשרה אין לחלק. אין לפרקה. עליה להיות גוף אורגני. אם ההכשרה מתגייסת כגוף שלם, למה עליה להתגייס

33. כוונתו לקשיי צירופם של "הבודדים" העירוניים לפלמ"ח ולמחנה הקלט שהוכן עבורם.

34. כוונתו ל"הסכם ההכשרות", שנועד לגשר על הבדלי תפיסת התפקיד, שהיו בין הפלמ"ח להכשרות, ואשר מנעו במשך זמן ממושך את כניסתן אליו.

35. לאחר משא ומתן סוער, ארוך ומייגע על העברת חלק מהפלמ"ח לבריגדה, הוסכם על העברתה של המחלקה הגרמנית בלבד, כשלושים במספר. אך אלון אינו מדייק כאן, שכן הוא התנגד להעברה זו.

גיוס שני? חוששני שלהכשרה יהיה קשה לעמוד בשתי מכסות וייפגע השלד המרכזי שלה. על החוג העולה לדעת ברורות כי החטיבה לא תוותר על מכסת המפקדים הנמסרת [לה], כי אין לוותר על השלד הזה.³⁶ מדוע לא עושים דבר לגיוס המשתמטים, אלא מעמיסים שוב על ההכשרות? חושבני שעליכם להחליט שאתם ממלאים את חובתכם בעצם התגייסותכם. כיצד יוכל חבר לצאת כשליח הכשרה בטרם קיימת הכשרה? איזה קשר יהיה בין ההכשרה לחבריה? מה יהא מצבם של אלו שיהיו בבריגדה? לפי מה תבחרו את האנשים? לפי איזה קנה מידה? גם ההשתתפות הסמלית היא די מפוקפקת בעיני. אין עינינו צרה בחי"ל אך יש סכנה לקיומנו! חסרים לנו אנשים לימאים. [...] כאשר הוטל עלינו להילחם בטרור [בתקופת ה"סזון"] חסרנו לנו אנשים בכסיסים. [...] בקיץ יעזובנו רבים לפי מנהג החילופין אצלנו. גם הכשרות רבות עומדות לעזוב. [...] איני מדבר נגד החי"ל אלא בעד ההכשרה והפלמ"ח. אני יודע את המצוקה שבחי"ל אך בשום פנים ואופן איני יכול לוותר על תפקידנו למען החי"ל. משום כך אני חרד לכל איש!

ישראל: מתוך ראיית מצבנו לקראת הימים הבאים מחליט הכינוס:

הכינוס רואה את החברים שהתגייסו לבריגדה וגם את אלה אשר יתגייסו אליה לפי המכסה שתוטל עליהם על ידי המוסדות, כשליחינו בחטיבה הלוחמת של העם היהודי והנושאת מארץ ישראל בשורת חיים לגולה. הוא רואה צורך בפגישת תנועות הנוער החלוציות בשלוש הערים לשם הפעלתן לגיוס כל הנוער.

זאב: בעד סעיף א'. להתגייס לפלמ"ח ובלי מכסה לחי"ל.³⁸

אברהם [הירש]: השנה באופן מיוחד יש לראות דבר נוסף. יש לראות את כל הענפים. תנועת המחנות העולים צריכה לשלוח חברים לחי"ל. יכול להיות שכדאי לחכות בדיון ההודעת המוסדות. התנגדנו לפרניציפ של גיל ואנו רוצים לחלק את האנשים לפי רצוננו והבנתנו. אני מציע לאשר מיד את התגייסות ארבעת החברים שהתנדבו ולברר את חלוקת הכוחות יחד עם המוסדות המגייסים.

ליבוש (בית הערבה):³⁹ בקשר לדברי אברהם. לרשותך עומדים רק 29

36. אחוז מסוים מכלל חברי ההכשרה המגויסת היה מופרש לתפקידי פיקוד בפלמ"ח.

37. כוונתו ל"סזון" שביצעו חברי הפלמ"ח נגד האצ"ל.

38. כאן הועלו בינתיים שתי הצעות. זו של ישראל - לגייס גם לצבא ועל פי מכסה; וזו של זאב - לפלמ"ח בלבד.

39. חברי הכשרת בית הערבה לא השתייכו לחוג העולה, אך באו ככוגרי המחנות העולים כדי לנסות ולהשפיע על הליכה לפלמ"ח בלבד. בהמשך יתעורר ויכוח אם הם זכאים בכלל להשתתף בהצבעה.

איש ומספר זה הוא קטן מאוד ואיני מוכן שלמחלקת תנועה יכניסו אנשים זרים. אני מציע שהמכסה תהיה סמלית – שני אנשים. [...]

אברהם (יגור): חרה לי מאוד ששמעתי שילכו רק מתנדבים. אין זו דרך שמי שרוצה ילך ומי שלא – לא. יחד אתנו השלושה יש עוד שניים. שיקלו טוב לפני שתחליטו.

אהרון (ירושלים): שרתוק אמר שהצו לא יצא והפעולה לא תותר על ידי הנהלת בתי הספר. אני חושב שמספר החברים שרוצים ללכת לחי"ל הוא גדול מהמכסה שנוכל לתת.

משה (חיפה): אני מתנגד לכל מכסה. [...] אני מפחד שאנשים שעדיין לא עמדו בחיים הממשיים, יחזרו אחריהם. [...] לכן אני מציע שהמזכירות תתנגד לכך שגלך לחי"ל אלא אם יחייבונו.

ביניה (בית הערבה): החלטות צריכות לשקף דיון והחלטותיו של ישראל אינן משקפות. הייתה הצעה של אברהם ואחריו ישראל. דיברו על זה שהחלטות בתנועה צריכות להיות עצמאיות. ולכן מוטב למחוק את המלה מוסדות מהחלטות תינו. זה לא ברור ראשון על התגייסותנו. קודם תבעו את כל החוג. אחר כך רק חלק. ולכן החלטותינו מופנות גם כלפי חוץ. [...] לבריגדה יש תעמולה גדולה והוקדשו לה הרבה כוחות. לפלמ"ח אין כעת גוף ציבורי שנושא, [...] מתוך זה אנו רואים את הצורך בגיוס לפלמ"ח. [...] סיכומנו הסופי צריך להיות שאנו מתגייסים כהכשרה מגויסת. יחד עם זה יש לסכם שתפקידנו הוא גם להרים את עניין הפלמ"ח בנוער. אך אני מציע גיוס סמלי לחי"ל, כדי שהדבר לא יתקבל שלא כהוגן בקרב הציבור. אני מציע ליצור פלוגה של התנועה בפלמ"ח בצירוף הכשרת גבת.

גנדי (רחבעם זאבי) (בית הערבה): בגיוס האחרון הייתה הפליה בין פלמ"ח לחי"ל. למתגייסים לחי"ל נתנו אפשרות הפסקת לימודים וקבלת תעודה ואילו לפלמ"ח לא. דבר זה פגע בנו מאוד. [...] אמרו שהחי"ל מוכרח לקום מיד – אני מסכים, אך את אותה הדחיפות אני רואה גם בפלמ"ח. אני חושב שהחלטות החוג העולה לא יהיו רק לחוג העולה. אני מציע את הסיכום הבא: א. החוג העולה דורש הפסקת שמיניות. ב. שוויון זכויות מלא בין בריגדה ופלמ"ח. ג. אפשרות שווה להתגייס לשתי החטיבות. ד. החוג העולה מתגייס כולו לפלמ"ח. חנן (יגור): היה יום שלם שאפשר היה להביא הצעות לחיוב או לשלילה. אין צורך להראות כלפי חוץ את כושר הליכתה [של ההכשרה] כסמל. את עניין הסמל אין להביא בחשבון. אני תומך בהפסקת הלימודים. כי זה שהולך לבריגדה יודע שהשאיר חבר בדיוק כמוהו שממשיך ללמוד.

אביבה (תל אביב): כשאנחנו נופיע בפני הנוער ונדרוש התגייסות, עלינו לתת מכסה, ואני חושבת לתת מכסה סמלית. [...] אם נשלח עכשיו אנשים לחי"ל ברור לי שלא נחזיק מעמד. בקשר לארבעת החברים שרוצים להתגייס, מוטב לא לשלחם, היות שיש להם כבר מידת מה של אימון. עלינו לעורר את הנוער,

להפגיש את הנוער אך לקרוא לו לא רק לבריגדה אלא שיעמוד לרשות המוסדות. אברהם (הנוער העובד): אני מדבר כפלמ”חניק וכחבר הנוער העובד. אני חרד מאוד מזה שמפנים את האפיק הדל שלנו מהפלמ”ח. אני כבר הרבה זמן בפלמ”ח ואחד הדברים המדאיגים אותנו הוא נתינת האנשים לפיקוד. לכן, אם אתם חושבים לשלוח גם לחי”ל, גם לפיקוד וגם להדרכה, אני חושש לכם מאוד מאוד. אני חושש שיתנו ללכת דווקא לחברים שרוצים ללכת, כי חשוב שהם יהיו בהכשרה. אני חושב שכדאי להיזהר בהחלטה פזיזה. עוד צריך גם לזכור, שחברים שלנו התגייסו ועזבונו. חברים אלה תלושים מאתנו ואנו חוששים להם מאוד. אם יש לזה אותו ערך – לשם מה מכסה וסמלי? אנו לא מחנכים על סמל, אלא על מציאות ומעשיות. בזכות מה ייקראו חברי הכשרה אם לא ישבו עמכם אפילו יום אחד? אם תעמידו לנגד עיניכם להקים עוד בית קשת – התגייסו לפלמ”ח.

אהרונצ’יק (ירושלים): הצגתי את עניין גיוסי לחי”ל לירושלמים לפני שלושה שבועות, והוחלט שמרשים לי להתגייס כחבר החוג העולה לחי”ל. הודעתי על כך גם בבית הספר, ואני צריך להיבחן בכך באדר, ביום החמישי הקרוב. זה שבועיים שאני כבר לא לומד. ניתן לי זמן להתכונן לבחינות. [...] אינכם יכולים לתאר את הרגשתי, שאם בעוד זמן מה יחליטו שאני לא יוצא לחי”ל, איך תופיע אז המחנות העולים כלפי הנוער. לדעתי, אנו צריכים לצאת בהחלטה ולהודיע על כך שהמכסה שלנו היא סמלית. איני יודע בכלל איזה רושם יתקבל מהחלטת החוג העולה. לא רציתי להעמיד אתכם בפני עובדה, אבל לצערי אני מוכרח לעשות כך.

חנן (יגור): אני רוצה לענות לאביבה. אם השכבה עומדת במצב שיוציאו ממנה שישה אנשים ואז היא תתפורר, איני יודע אם יש לה זכות קיום. [מתנהל ויכוח: על שישה + 15% מדריכים לתנועה].⁴⁰ ובאשר לאימונים שלנו ביגור, זה אינו דבר מיוחד ולא צריך להתחשב בזה. אם אנחנו הולכים, אנו רוצים להיות שליחי התנועה ושהיא תעמוד מאחורינו. חיינו זמן מה ביחד דווקא זה יכול להיות גורם חיובי לחברתנו. זה יוסיף לנו כיחידים הרבה ויש לנו פחות סיכויים להתקלקל מאשר לסתם חברים.

בנימין גליקסון (המזכירות הארצית): הדיון היום היה חשוב בכך מבחינת הרוח הכללית, שאנו לא עושים הכל מתוך שגרה. הוכחנו את הקשר שלנו כתנועה חלוצית עם הפלמ”ח, כצורת הגשמה בשעה זאת. אני בעד מכסה. אני חושב שעם הרגשת הקשר שלנו לפלמ”ח עלינו לתת ביטוי של סולידריות כלפי החיילים בחזית. אני חושב שמבחינת האווירה בבית הספר יש לזה חשיבות. לשאלת המספר. אני מתנגד להצעה של ישראל בקשר למכסה לפי הוראות המוסדות. כבר הוסברו הדבר על ידי משה חלפון – קודם נקבע אנחנו

40. שישה – מכסה לבריגדה; 15% לתפקידי פיקוד בפלמ”ח; וכן מדריכים לתנועה.

כמה אנשים ניתן לבריגדה. כמובן שאם המוסדות יתנגדו, נברר את הדבר שנית (אני בעד ארבעה). אינני מקבל את הדעה שילכו המתנדבים. אף פעם לא לוקחים כאבן בוחן רק את ההתנדבות. (מוגלי: אבל הם ראשונים.) את זה אני רואה כפרינציפ חשוב. ייתכן שדווקא החברים הרוצים ללכת הם החשובים לנו. [...]. אליעזר רפאלי (קומונה - רחובות): אני מתנגד למכסה ואני רוצה לשאול מה ההבדל בין גיוס ובין מכסה? לדעתי, ביחס למספר הדרוש - שניים ועשרה הם רק סמל. בנימין אמר שאנחנו שולחים לאות סולידריות. איני יודע אם סולידריות צריכה להיות על חשבון ביתנו אנו. כל אדם היוצא מהווה פגיעה בפלמ"ח ואינני יודע אם למען סולידריות כדאי להזיק לפלמ"ח. [...] החוג העולה צריך לשלוט על כל אחד מחבריו, והוא הפוסק האחרון בשאלות גיוס. [...] כסיכום אני מציע שהתנועה ממשיכה בצורת הגשמה כמו שהוחלט בהכשרה המגויסת.

יעלה: אליעזר דיבר על ערך הפלמ"ח והבריגדה כאילו שהחברים רוצים ללכת לבריגדה אומרים שהבריגדה היא יותר חשובה. השנה אנו במצב מיוחד. יש הכרח כעת למלא את שורות הבריגדה. ייתכן כי חברי החוג העולה לא יסיפו הרבה, אבל לגבי הנוער זה יוסיף הרבה. זה היה כנה מצד חברים שהרגישו שהם היו צריכים להתגייס. העלו כבר את הערך הפוליטי של הדבר. אין צורך לפרש את המכסה. כיוון שעל ידי כך מורידים את ערכו של הפלמ"ח. "חרמש" [?]: אני מציע להיזהר לפני שמחליטים על מכסה, כי הארבעה שילכו ונוסף ה-15% יהרסו את החברה, אם יוציאו את הטובים ביותר, חברי תנועה מסורים. הסמל לא יוסיף כלום. גם הפלמ"ח הוא גיוס וכלפי חוץ לא ידעו על כך. שלושת האנשים לא יעוררו תנועה. אם אנו מתגייסים לפלמ"ח אין זו פחיתות לגבי הבריגדה.

(יושב הראש מציע להפסיק את הדיון)

מוגלי: לא החליטו להפסיק. הדיון הוא חשוב גם מבחינת הביטוי לכל חבר. [...] יושב הראש לא יכול לקבוע.

(הצבעה: להפסיק או להמשיך. הוחלט להמשיך).

זיוה: אני רוצה לומר משהו. החיפאים צריכים ללכת. מחר יש לנו בחינה ואין לנו יכולת לאחר את הרכבת. אנו רוצים למסור את דעתנו לפני לכתנו. זו שאלה של שישה חיפאים. הצבענו אצלנו בעד או נגד מכסה. אני רוצה שיגידו מי נגד. [...]

יושב ראש: אנו ניגשים להצבעה. חבריה, הפסיקו לדבר!

אברהם: [...] אני מציע שנעמיד שלוש הצעות. נצביע קודם שוב בעד מכסה או לא. אם נתקבל מכסה סמלית נצביע שוב כן או לא.

זאב: הצירים מבית הערבה מצביעים.

אברהם: לא. [יוכות, רעש וקריאות ביניים] אני מבקש שאיש לא ידבר

עכשיו.

רבקה: אני רוצה שלפני שניגשים להצביעה צריכים לדעת על מה מדובר. צריכים [להבהיר] נקודה אחת. צריך לדעת במידה שחברים מציעים לתת [מכסה], איזה [מכסה] לתת. ההצעות הן: 1. סמלית. 2. מקסימום אפשרי. 3. הצעה שלישית שנשמעה אתמול והיום – בהתאם לצו. [...]

אברהם: הצעתי הייתה עוד אתמול שהמכסה תהיה המקסימום אבל בעניין המוסדות זה ברור שאם הוועד הפועל יציע מכסה איזו שהיא אנחנו נמלא אותה. רבקה: יש מכסה של עשרים וחמישה איש.

אברהם: אל תכניסי דברי אחרים. אנו רק מציעים למוסדות. רחבעם [זאבי]: מתעורר ספק אצל חברי ההכשרה על רשות ההצבעה. [...] אברהם: רק חברי החוג העולה מצביעים. אילו הייתה כאן כל ההכשרה, הייתה לה אפשרות לכך [להצביע].

רחבעם: בהכרעה על צורת ההתגייסות וההליכה אל הפלמ"ח השתתפו גם חברי ההכשרה. (מצביעים שההכשרה משתתפת בהצבעה)⁴¹

(מצביעים): בעד מכסה – 21

נגד כל מכסה – 24

(ברוב של עשרים וארבעה נגד עשרים ואחד הוחלט שלא שולחים כל מכסה. רעש ממושך. סערת רוחות גדולה. יושב הראש דופק בכוח על השולחן וצועק בלי הרף: הקשב! הקשב! הרעש אינו פוסק. יושב הראש מתחיל: חברים! אך מפסיקים אותו. המהומה נמשכת. דפיקות נמשכות. משתררת דומיה)

רחבעם: חברי ההכשרה מציעים לקבל את ההחלטות הבאות (קורא מן הכתב).⁴²

(לאחר הקריאה מתחדש הרעש, דפיקות יושב הראש הולכות ומתרבות, אך אינן מועילות להשקטת הרוחות).

זאב: לי לא ברור אם תובעים מהמוסדות להפסיק את הלימודים או אם אנו מפסיקים ואחר פונים למוסדות. (הרעש נמשך).

אליעזר: אני מציע לצרף להחלטה ולהצביע על זה. לצרף שהחוג העולה מפסיק את הלימודים בכל מקרה! [קריאות: למי!] העניין הוא פשוט. אנו פונים למוסדות בתור תנועת נוער. אין אנו תלויים בהחלטה זו. אנו יכולים להפסיק בלי החלטתם.

41. תביעתו של רחבעם זאבי נתקבלה, והדבר הכריע למעשה את תוצאות הדיון כולו.

42. הצעתו אינה מופיעה בכתובים, אך היא כוללת כפי הנראה את הרעיון, שתלמידי השמיניות יעזבו את הלימודים באמצע השנה ויתגייסו לפלמ"ח ולצבא. המחנות העולים ניסו עוד בשנת 1942 להביא להפסקת לימודי השמיניות, אך נכשלו בכך לגמרי, זאת הן בשל התנגדות המוסדות, והן בשל חוסר היענות מצד חברי התנועה עצמם, אשר רק בודדים מהם עזבו בפועל ב־1943 את לימודיהם. זהו הרקע לדברים שיאמרו בהמשכו של הדיון ולחוסר רצונם של מרבית הנוכחים בכינוס זה לקבל את הצעת זאבי.

בנימין: אם תתקבל הצעת אליעזר [...] (רעש, יושב הראש צועק: הפסיקו לדבר!)

אהרון חפץ: אני מתנגד להצעת אליעזר. היא אינה מעשית, אם כי לפני שנתיים הייתי מראשי הלוחמים להפסקת הלימודים. אך בנקודה זאת אינני חושב שלמשתמטים לא תינתן אפשרות להמשיך. התביעה צריכה להיות: הפסקת לימודים של כולם, ואם לא – לא להשאיר משתמטים.
(?)⁴³: עלינו קודם להתגייס ואחר כך לדרוש מאחרים.

אהרון חפץ: עוד תביעה: מגייסים את כל השמיניות ומחלקים אותם. ההולכים לבריגדה הולכים מיד והשאר כבר נקבע מקומו. בסוף השנה מתגייסים כולם.

רבקה: אני מציעה לא להיכנס לוויכוח אבל נצביע על זה. (קריאות רמות בקהל).

(?): אם נחליט שאנו פונים למוסדות והם יסכימו – זה בסדר. אבל אם הם לא יסכימו, אני חושב שעלינו [להחליט] בלי תנאי. עצם העובדה שעשרות חברים יעזבו את בית הספר יכולה לעורר תסיסה. (צעקות, קריאות. המהומה הולכת וגוברת)

(?): אני מציע שיצביעו על כל הצעה בשלמותה.

(?): אינני יודע מה יועיל אם נעזוב ונצא עכשיו לפלמ"ח.

יושב הראש: חבריה, אנו ניגשים להצבעה!

(?): הייתי בהכשרה הקודמת וגם אז הפסיקו את הלימודים ואני אומר שזו שטות גדולה מאוד.

זאב: או! או! (קריאות ורעש).

(?): ואותם החברים שעזבו מצטערים עכשיו על זה. (הרעש מתחדש).

(חברת פלמ"ח מוסיפה ומעירה שזו שטות).

אליעזר: (מקריא בשנית את ההצעה של ההכשרה)

חנן: אם מחליטים לפנות למוסדות ואם הם לא יסכימו, נעשה אחרת. אני איני יכול להצביע.

אהרון: אם קובעים את ההצעות לפי הרכבת [נסיעת החיפאים], אני מציע להפסיק עכשיו.

(?): את הרכבת בין כה איחרנו ואין מה להתרגש.

אהרון: אני מציע להוציא את כל הפסקה. במקום זה יש להוסיף: להכליל את כל השמיניות במסגרת גיוס המתגייס לבריגדה ויוצא מיד והשאר [?] וכו'. אברהם הירש: זו הצעה מעשית.

רחבעם: אני מקבל את התיקון אך מציע שגם לפלמ"ח עזובים עכשיו.

43. סימני השאלה, שילכו ויתרבו מכאן ואילך, מבטאים קריאות ביניים מצד הנוכחים. כה סוער ומתוח היה הדיון.

אליעזר: קל מאוד לקבל את ההצעה. אנו מקבלים במקום סעיף ב' את הצעתו של אהרון. (אהרון חפץ קורא את ההצעה במקום סעיף ב')⁴⁴
 (ברוב קולות מקבלים את ההצעה בנוסח האחרון. כמה נמנעים. שני מתנגדים).

רבקה: באנו להחליט איך אנחנו מתגייסים ולהרכיב חברים היה הרושם שצריך להתגייס לבריגדה. על ידי החלטה זו אנו כאילו שוללים את הבריגדה. החלטה זו היא לגבי עצמנו. אני חושבת שאנחנו צריכים לצאת מכאן בכוח [אל] בתי הספר ובדרישה להתגייסות לפלמ”ח.
 (מסיימים בשירת ההימנונים: תחזקנה, אינטרנציונל, התקווה. הכנס ננעל).

44. החלטתם המוצהרת היא, שיש לקרוא מיד לגיוסם של כל תלמידי השמיניות. אך הניסוח שלהם מכוון לכך, שאלה ההולכים לבריגדה יפסיקו את לימודיהם באמצע השנה ויתגייסו מיד; ואילו ההולכים לפלמ”ח – ובתוכם הם עצמם – יתגייסו רק בסוף השנה, לאחר בחינות הבגרות. משמעותה של החלטתם הייתה, שהם לא קיבלו את צו המוסדות, שללו מתן מכסה לצבא והחליטו להתגייס לפלמ”ח בלבד. החלטות הכינוס הופיעו ב”במבחקן” (ביטאון המחנות העולים). ט”ז (55), מרס 1945, עמ’ 19.

